

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Zhodnocení plnění cílů sociálního začleňování v České republice

Evaluation of the Fullfillment of the Social Inclusion Goals in the Czech Republic

Student: Bc. Veronika Halfarová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Eva Kovářová, Ph.D.

Ostrava 2020

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra veřejné ekonomiky

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Veronika Halfarová**
Studijní program: NG202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa
Téma: **Zhodnocení plnění cílů sociálního začleňování v České republice**
Evaluation of the Fulfillment of the Social Inclusion Goals in the Czech Republic
Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Teoretické vymezení chudoby a sociálního vyloučení
  3. Analýza priorit a cílů pro redukci chudoby a sociálního vyloučení v podmínkách České republiky
  4. Zhodnocení plnění vybraných národních cílů sociálního začleňování a formulace doporučení
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratek
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- KELLER, Jan. *Exclusion as a Social Problem and Methodological Issue*. Ostrava: University of Ostrava, 2014. ISBN 978-80-7464-552-2.
- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 6., přeprac. a aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 569 s. ISBN 978-80-7478-921-2.
- TRBOLA, R., M. NEČASOVÁ a M. RÁKOCZIOVÁ. *Role lokálních vlád při řešení problémů sociálního začleňování*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2015. 109 s. ISBN 978-80-7416-226-8.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2019

Datum odevzdání: 24.04.2020

doc. Ing. Iveta Vrabková, Ph.D.
vedoucí katedry

doc. Ing. Lenka Kauerová, CSc.
proděkan pro studium
na základě pověření č.j.
VSB/19/050319/9900 ze dne 24. 9. 2019

Prohlášení o samostatném vypracování diplomové práce

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 25.4.2020

.....

Veronika Halfarová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce Ing. Evě Kovářové, Ph.D. za odbornou pomoc, vstřícný přístup a cenné připomínky v průběhu psaní této práce.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za morální podporu.

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	TEORETICKÉ VYMEZENÍ CHUDOBY A SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ.....	7
2.1.	Dělení chudoby	7
2.1.1.	<i>Absolutní chudoba</i>	7
2.1.2.	<i>Relativní chudoba</i>	8
2.1.3.	<i>Stará, nová a moderní chudoba</i>	8
2.1.4.	<i>Latentní a skrytá chudoba</i>	8
2.1.5.	<i>Objektivní a subjektivní chudoba</i>	9
2.1.6.	<i>Ostatní druhy chudoby</i>	9
2.2.	Koncepty chudoby.....	9
2.3.	Měření chudoby.....	10
2.3.1.	<i>Sebehodnocení</i>	10
2.3.2.	<i>Standartní způsob měření chudoby</i>	10
2.4.	Sociální vyloučení	12
2.4.1.	<i>Charakteristika sociálního vyloučení</i>	12
2.4.2.	<i>Dimenze sociálního vyloučení</i>	13
2.4.3.	<i>Fáze a typy vyloučení</i>	14
2.5.	Ukazatele a měření sociálního vyloučení.....	15
2.5.1.	<i>Míra rizika nízkých příjmů</i>	15
2.5.2.	<i>Míra materiální deprivace</i>	15
2.5.3.	<i>Míra nízké pracovní intenzity</i>	15
2.6.	Příčiny a důsledky chudoby a sociálního vyloučení	16
2.7.	Nástroje sociálního začleňování a nástroje zmírňující chudobu a sociální vyloučení ..	18
2.7.1.	<i>Sociální doktrína</i>	18
2.7.2.	<i>Program</i>	18
2.7.3.	<i>Kolektivní vyjednávání</i>	19
2.7.4.	<i>Věcné dávky</i>	19
2.7.5.	<i>Účelové půjčky, výhody a úlevy</i>	19
2.7.6.	<i>Subjekty a objekty sociálních událostí spojených s exkluzí a chudobou</i>	20
2.7.7.	<i>Sociální zabezpečení</i>	20

2.7.8.	<i>Dávky pomoci v hmotné nouzi</i>	23
2.8.	Sociální začleňování.....	26
3	ANALÝZA PRIORIT A CÍLŮ PRO REDUKCI CHUDOBY A SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ V PODMÍNKÁCH ČESKÉ REPUBLIKY	27
3.1.	Strategie Evropa 2020	27
3.1.1.	<i>Národní cíle a podcíle ČR na základě strategie Evropa 2020</i>	29
3.2.	Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020	30
3.2.1.	<i>Chudoba a sociální vyloučení</i>	30
3.2.2.	<i>Nezaměstnanost - zaměstnanost</i>	33
3.2.3.	<i>Vzdělávání</i>	41
4	ZHODNOCENÍ PLNĚNÍ VYBRANÝCH NÁRODNÍCH CÍLŮ SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ A FORMULACE DOPORUČENÍ.....	48
4.1.	Plnění cíle v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení	49
4.2.	Plnění cíle v oblasti nezaměstnanost – zaměstnanost	51
4.3.	Plnění cílů v oblasti vzdělávání.....	60
5	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66

1 Úvod

Blíží se konec dalšího desetiletí a s ním končí platnost strategie Evropa 2020, která měla za cíl dosažení hospodářského růstu Evropské unie. Ten by měl být založen na znalostech, udržitelném růstu a růstu podporující sociální i územní začleňování. Pro dosažení svého cíle si vytyčila oblasti, ve kterých by mělo dojít k pokroku. K splnění unijního cíle si členské státy, na základě strategie Evropa 2020, implementovaly své vlastní národní cíle v daných oblastech a snaží se je během deseti let, pomocí různých nástrojů a politik dosáhnout. Jedním ze stěžejních priorit je boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení a snaha zmírnit problémy spojené s chudobou, a umožnit tak vyloučeným osobám důstojné životní podmínky.

Chudoba není pouhé strádání materiálních věcí a peněz. V širším slova smyslu jde o nedostatek něčeho, co mají jiní lidé. Ať už se jedná o lepší vzdělání, zaměstnání, důstojné bydlení a základní životní potřeby. Vše spolu souvisí a je důležité nejen pro hospodářský růst, ale hlavně pro růst jedince.

Cílem diplomové práce je pomocí analýzy vybraných ukazatelů zjistit, zda a v jaké výši dosahuje Česká republika stanovených cílů v oblasti sociálního začleňování. Pozornost práce je zaměřena na období 2014 až 2018. Stanovené cíle vyplývají z unijní strategie Evropa 2020, kterou si Česká republika implementovala do svých plánů.

Jelikož je chudoba a sociální inkluze úzce svázaná s nezaměstnaností a ta zase s úrovní dosaženého vzdělání, je v diplomové práci zaměřena pozornost na tři hlavní oblasti. Prvním ukazatelem, a tedy i zkoumanou oblastí, je riziko chudoby a sociálního vyloučení, další skupina ukazatelů pokrývá problematika týkající se zaměstnanosti/nezaměstnanosti ve vztahu k rizikovým skupinám populace, a třetí oblastí je problematika vzdělávání, kde je brán v úvahu počet absolventů vysokých škol a počet dětí, které předčasně ukončí školní docházku.

Diplomová práce je členěna do tří obsahových kapitol, úvodu a závěru. Hlavní podstatou první obsahové kapitoly je teoretické vymezení chudoby a sociálního vyloučení. Kapitola se zabývá problematikou chudoby, sociální exkluze a inkluze, zabývá se nástroji, které se snaží problém chudoby a sociálního vyloučení vyřešit či zmírnit.

Druhá obsahová kapitola diplomové práce se věnuje popisu priorit a cílů, které si Česká republika vytyčila na základě implementace strategie Evropa 2020. Dělí se na tři části. první část analyzuje problematiku chudoby a sociálního vyloučení, druhá analyzuje

problematiku zaměstnanosti/nezaměstnanosti a třetí část se věnuje problematice vzdělávání. Všechny zmiňované oblasti podporují sociální inkluzi v rámci Strategie sociálního začleňování 2014-2020. Dalšími oblastmi podporující sociální začleňování se také řadí oblast bydlení, zdravotní péče, kriminalita aj. Ty však nejsou předmětem této práce, ale úzce s ní souvisí.

Cíl práce je podpořen výzkumnou hypotézou, která je formulována takto: Česká republika do roku 2020, dosáhne stanovených národních cílů v oblastech chudoby a sociálního začleňování, zaměstnanosti/nezaměstnanosti a vzdělávání, které vycházejí ze strategie Evropa 2020.

Třetí obsahová kapitola popisuje stav a vývoj plnění národních cílů, které si Česká republika určila, a které vyplývají ze strategie Evropa 2020 v třech výše uvedených oblastech. Hlavní pozornost byla zaměřena na specifické skupiny ohrožených osob, jako jsou mladí lidé do 24 let, ženy a osoby starší 50 let. Identifikován byl také rozdíl v rámci vybraných prioritních oblastí mezi kraji České republiky. V rámci třetí obsahové kapitoly jsou v jednotlivých oblastech formulována také doporučení, která vyplývají z provedené analýzy.

Data a zdroje, které jsou v diplomové práci využity, byly čerpány z odborné literatury v listinné či elektronické podobě, z veřejně dostupných databází Českého statistického úřadu a Eurostatu. Výčet uvedených zdrojů je uveden v seznamu použité literatury.

V první obsahové části diplomové práce je použita metoda popisu, která je počita v rámci teoretického nadefinování základních pojmů a souvislostí. Praktická/aplikační část práce využívá především metod analýzy a kooperace, kdy je sledován pokrok v plnění národních cílů při řešení problému chudoby a sociálních vyloučení v rámci tří specifikovaných oblastí v průběhu sledovaného období. Závěrečná doporučení jsou formulována na základě syntézy dílčích výsledků. Využity jsou i prvky grafické analýzy. K tvoření mapových obrázků je použita aplikace geografického informačního systému, která podporuje analýzu, editaci a prohlížení geoprostorových dat. V závěrečné části, metodou dedukce došla práce k naplnění vybraných cílů v oblasti chudoby a sociálního vyloučení.

2 Teoretické vymezení chudoby a sociálního vyloučení

Chudoba je jev, který doprovází lidstvo od samého počátku. Definice chudoby není jednotná a existuje zde mnoho různých definic, které však mají společné jádro.

Již ve Starém zákoně je řada textů, které se snaží popsat příčiny chudoby. Některé uvádí, že je chudoba dána Hospodinem, v jiných textech je příčinou chudoby lenost, prostopášnost, zneužívání postavení a moci, vykořisťování, bezpráví či lidská slabost (Křesťanská revue, 2019).

Chudobu lze popsat jako nedostatek. Ať už se jedná o nedostatek stravy, ošacení, nedostatek důstojného bydlení, nedostatek peněz k zajištění zdravotní péče či nedostatek vzdělání. Dále ji lze také chápat jako stav hmotné nouze, což je stav s hmotným nedostatkem. Jedná se o stav relativní, protože vždy závisí na čase a prostředí, ve kterém se chudoba hodnotí (Krebs et al, 2015, Kaczor, 2015).

2.1. Dělení chudoby

Rozlišujeme různé dimenze chudoby-chudoba stará, nová, moderní, absolutní relativní, latentní, skrytá aj.

2.1.1. Absolutní chudoba

Za absolutní chudobu se považuje situace, kdy jsou ohroženy základní potřeby člověka. Tato chudoba je dána hranicí holého přežití. Toto pojetí chudoby je opodstatněné v rozvojových zemích, kde neustále tento problém přetrvává. Ve vyspělých zemích ztrácí význam (Krebs et al, 2015).

Absolutní chudobou je považován stav, kdy jedinec nebo jedinci trpí nedostatkem a nedostatečnou dostupností pitné vody, jídla, zdravotní péče, přístřeší, vzdělání a přijatelným životním prostředím (Tomeš, 2010).

Můžeme se setkat také s pojmem extrémní chudoba, která je nejkrajnější hranicí chudoby absolutní (Kliková, Kotlán et al, 2019).

2.1.2. Relativní chudoba

Podle Rady Evropy je relativní chudoba označována za stav, kdy materiální, sociální a kulturní zdroje osob jsou omezené tak, že tyto osoby vylučují ze způsobu života, který je v dané zemi, ve které žijí, minimálním způsobem akceptovatelný (Fachinelli, 2013).

Znamená to, že člověk uspokojuje své potřeby, které jsou ve státě (zemi), v němž žije, běžné, nicméně je v určitém smyslu ze společnosti vyloučen. Např: nedostatečným vybavením, nižší úrovní bydlení či nemožnosti spoření (Krebs et al, 2015).

2.1.3. Stará, nová a moderní chudoba

Stará chudoba je spojena s životním cyklem, např: poklesem příjmů, následkem dlouhodobé nemoci, stářím či odchodem do důchodu, zatím co nová chudoba je spojena s ekonomickým cyklem a zaměstnáním, kde nižší příjem ze zaměstnání může vést k chudobě. Nová chudoba je tak převážně spojena s dlouhodobou nezaměstnaností.

Za znaky moderní chudoby se považuje nejistota v zaměstnání, růst nezaměstnanosti, zvyšující se počet osob, které jsou závislé na dávkách a podporách státu, růst zadluženosti dotčených osob a domácností, neustále se zvyšující počet dětí s jedním rodičem či narůstající počet bezdomovců (Krebs et al, 2015).

2.1.4. Latentní a skrytá chudoba

Latentní chudoba je stav, kdy osoba není chudá pouze z důvodů, že jí jsou poskytnuty sociální dávky, ale i tehdy, pokud nárok na sociální dávky zanikne, se chudoba znovu obnoví.

Skrytá chudoba není z různých důvodů evidována. Může se jednat o nedostatek zveřejnění tíživé situace. Skrytá chudoba existuje z mnoha důvodů. Ať už neznalosti práv člověka a jejich nároku na dávku, tak z hrdosti či nezájmu o pomoc od kompetentních institucí. Nejvíce se skrytá chudoba projevuje na venkově, kde existuje strach z jejich vyloučení ze společnosti. Další skupinou, která spadá do skryté chudoby jsou bezdomovci a týká se i nelegálních imigrantů (Mareš, 1999).

2.1.5. Objektivní a subjektivní chudoba

Objektivní chudobu určuje stát v sociálních zákonech. Definuje zde základní lidské potřeby a jejich důstojné uspokojování, dále určuje komu a kdy je daná pomoc poskytnutá.

Na rozdíl chudoba subjektivní je hodnocena vlastním vnímáním či pocitem daného jedince. I osoba s vysokými příjmy se může cítit chudá, neboť velká část jeho příjmu případně např. na splátky hypotéky, půjčky či na zaplacení alimentů. Naopak osoba, která je považována za chudou se takto cítit nemusí, protože bohatství vidí např. v rodině, v přátelích nebo v práci (Kaczor, 2015).

2.1.6. Ostatní druhy chudoby

Částečná chudoba je považována, když osobám chybí jen něco málo. Příkladem mohou být potřeby, které potřebují mladí lidé a rodiny při profesním nebo životním startu. Úplná chudoba vzniká při dlouhodobé nezaměstnanosti, invaliditě apod.

Chudoba krátkodobá je časově omezená. Je tedy přechodná, dočasná. Vyskytuje se při stavu nemoci, mateřství či při strukturální nezaměstnanost a po ukončení daného stavu, chudoba zaniká. Dlouhodobá chudoba se vyskytuje při nedostatečné vzdělanosti, která vede k zanedbanosti a v chudých státech světa. Často se stává trvalou a bezvýchodnou (Tomeš, 2011).

V souvislosti s dobou trvání chudoby, se lze setkat také s chudobou jednorázovou, přechodnou, či navracející. Zahraniční literatura používá termíny chudoba chronická (trvalá) či persistentní (trvajících několik let) (Večerník a Mysíková, 2015).

2.2. Koncepty chudoby

Mareš (1999) uvádí čtyři koncepty – diskursy chudoby. Byrokratický, moralistický, akademický a koncept samotných chudých.

Byrokratický koncept určuje hranice chudoby pomocí určitých kritérií. Výsledek pak určí počet chudých a komu bude nárokována dávka sociální pomoci. Hovoří se tedy o absolutní nebo relativní chudobě. Př: jsou domácnosti s nízkými příjmy.

Moralistický koncept je o vztahu, jaký mají chudí ke své vlastní chudobě. Hovoří se o strádajících, pracujících, blahoslavených, dobrovolných chudých aj.

Chudoba v pojetí akademického diskursu je důsledkem společenského mechanismu. Charakteristickým pojmem akademického diskursu je strukturální chudoba, vyloučení, vykořisťování a vše je založeno na pocitu bezmoci.

Poslední konceptem je diskurs samotných chudých, kde jde o překonání bezmoci. Bezmocnost v nevýhodném přístupu k prostředkům (sociální), v nedostatečném politickém vlivu (politická bezmocnost) a v neposlední řadě bezmoc z vlastní méněcennosti a podřízenosti autoritám (psychologická bezmocnost).

2.3. Měření chudoby

Měření chudoby je mnohdy obtížné, avšak lze chudobu měřit dvěma způsoby. Sebehodnocením a standartním způsobem měření (metodou absolutní nebo relativní pomoci spotřeby a příjmů) (Krebs et al, 2015).

Důležitou součástí měření chudoby je existence potřebných dat. Mezi základní zdroje dat patří statistiky o spotřebě domácností, o příjmech a výdajích, které poskytuje Český statistický úřad, který je získává formou výběrových šetření, pomocí cenzu a statistikou rodinných účtů (Sirovátka, Mareš, Večerník a Zelený, 2012).

2.3.1. Sebehodnocení

Tento způsob měření vychází z různých šetření, kde jednotlivé osoby odpovídají na otázky, které se týkají jejich příjmů, výdajů, majetku, vybavení domácnosti, zda spoří nebo jakou mají úroveň bydlení. Všechny tyto poskytnuté informace tvoří podklad pro stanovení subjektivní hranice chudoby. Získané informace zpravidla chudobu nadhodnocují, a proto výsledky nejsou vhodné pro stanovení oficiální hranice chudoby, avšak jsou důležitým materiálem, který je použit při preventivních sociálních a politických opatřeních (Krebs et al, 2015).

2.3.2. Standartní způsob měření chudoby

Měření dle spotřeby je založeno na přímé spotřebě služeb a statků, nejen spotřebu základních lidských potřeb, ale také výdaje spojené např. s pojištěním. Takto se chudoba měří přímo, tedy v transformaci příjmů do spotřeby.

Pokud je chudoba sledována pomocí příjmů a jejich výše, pak se předpokládá, že nižší příjmy vedou k menší spotřebě, zatím co vyšší příjmy vedou k vyšší spotřebě statků. To však nemusí vždy platit. Takto měříme chudobu nepřímo a rozhodující je zde disponibilní příjem.

Metoda absolutní míry se opírá o rozbor základních lidských potřeb, zpravidla potřeb materiálního charakteru. Chudobu lze určit pomocí spotřebního koše, kde v daném koši jsou konkrétní služby a zboží vyjádřené penězi, a představují minimální životní standart. Takovéto měření sice snižuje riziko zneužití sociálních dávek, nicméně stanovování vyrovnaných košů je náročné a jsou zde pomalé reakce na změny ve společnosti (Krebs et al, 2015).

Relativní metoda měření je stanovení peněžní částky, která je nezbytná pro uspokojení minimálních základních potřeb. Lze to vyjádřit podílem průměrného čistého příjmu, který připadá na domácnost nebo na osobu. Takový to minimální příjem je stanoven na základě odborného posouzení kompetentních osob, jako jsou ekonomové, zdravotníci, sociologové aj.

V praxi se relativní a absolutní metody prolínají a kombinují. Stanovení hranice chudoby je otázka složitá, politická a specifická. Konstrukce oficiální hranice se v jednotlivých zemích liší a stanovují ji různé územní orgány (Krebs et al, 2015).

Kliková, Kotlán et al (2019) uvádějí, že chudobu lze dále měřit dle indexu – index podílu chudých a doplňující index k indexu lidského rozvoje, který však měří kvalitu života.

Index podílu chudých

Tento index používá Světová banka a ukazuje, kolik procent populace má příjmy menší, než je stanovená hranice chudoby. Vychází se tedy z příjmů a chudí jsou ti, jejichž příjem nestačí ani na pokrytí základních potřeb.

Doplňující index k indexu lidského rozvoje

Je to komplexní (multidimenzionální) index chudoby používaný Rozvojovým programem Organizace spojených národů. Tento index je zaměřen na rozvoj zdraví, vzdělání a životní úrovně. To se dále dělí do deseti indikátorů, jako např. míra dětské úmrtnosti, přístup k pitné vodě, dostupnost bydlení, přístup k elektřině aj. Pokud je tento indikátor vyšší než 30 %, lze tuto domácnost považovat za chudou (Kliková, Kotlán et al, 2019).

Nicméně konečným cílem měření chudoby v Evropské unii je hranice (míra) příjmové chudoby. Ta je dle Eurostatu měřena jako procentuální podíl osob, které žijí v domácnosti a mají příjem nižší, než je zvolená hranice chudoby. Nejčastěji se za tuto hranici považuje 60 % mediánu čistého – ekvivalizovaného (poměrného) disponibilního příjmu (Tichá, 2015).

2.4. Sociální vyloučení

S chudobou je úzce spojen pojem sociální vyloučení. Opět existuje mnoho definic, co sociální vyloučení - exkluze znamená. Většina autorů se shoduje, že je to vyloučení určité skupiny lidí nebo jedince ze společnosti na její okraj.

První zmínky o sociálním vyloučení jsou z poloviny 60. let ve Francii a samotný význam sociálního vyloučení zde byl spojen pouze s nedostatkem adaptace a převážně s mentálně či tělesně postiženými jedinci. V 80. letech se již pevně hovořilo o vyloučení a od 90. let 20. stol. se pojem exkluze spojuje s neúspěchem veřejných politik (Keller, 2014).

2.4.1. Charakteristika sociálního vyloučení

Podle Rady Evropy je sociální vyloučení s chudobou definováno jako stav, kdy postižený jednotlivec či skupina, se plně nepodílí na ekonomickém a sociálním životě, pokud přístup příjmům a ostatním statkům nedosahuje životního standardu, který je ve v dané společnosti (v zemi, ve které žijí) považován za přijatelný (Krebs et al, 2015).

Giddens (2009) uvádí, že jsou možné dvě verze koncepce. Silná koncepce a slabá. Slabá koncepce sociálního vyloučení vidí problém již ve snaze zajistit začlenění sociálně vyloučených jedinců, zatím co silná verze navíc snaží nacházet procesy, díky kterým se relativně výkonní jedinci či skupiny mohou do společnosti začlenit. Sociální vyloučení je tedy širší pojem než chudoba, i když chudobu zahrnuje. Zaměřuje se na řadu faktorů, které zabraňují sociálně vyloučeným mít stejné příležitosti a možnosti jako ostatní nevyloučení obyvatelé.

Na rozdíl od chudoby, která sleduje zdroje k zajištění minimálního standardu, se koncept sociálního vyloučení zaměřuje na podmínky života. Např: životní prostředí, sociální stav či poměry. Sociální deprivace nemusí být znakem chudoby, a proto chudobu nelze zaměňovat za deprivaci a naopak. Příkladem může být dobrovolná skromnost člověka, což může mít příznaky chudoby. Sociální vyloučení však často chudobu doprovází (Mareš, 1999).

Dle Roberta Castela můžeme rozlišit dobrovolné a nedobrovolné sociální vyloučení. Existence dobrovolného vyloučení je způsobeno marginalizací lidí, kteří patří k určitému společenství (sektě), které hájí svou víru a své hodnoty. Tento typ sociálního vyloučení nelze napravit, a proto bude vždy ze společnosti vyloučen. Problémem je nedobrovolné vyloučení, které je způsobeno různými faktory (nejisté zaměstnání, nemoc apod.) (Keller, 2014).

2.4.2. Dimenze sociálního vyloučení

Výskyt sociálního vyloučení se projevují v několika dimenzích. V dimenzi ekonomické, kulturní a sociální (úpadek tradiční domácnosti, rozvody, bezdomovectví, kriminalita spojená s drogami a prostitucí aj.), politické (nedostatek účasti ve volbách, odepírání politických práv člověka), symbolické, a především prostorové segregace (vyloučení). Všechny dimenze jsou navzájem propojeny a liší se pouze analyticky (Brož, Kintlová a Toušek, 2007).

Mareš a Sirovátka (2008) dále uvádějí další dimenze sociálního vyloučení. Dimenzi komunitní (ta je spojena se zničeným bydlením a prostředím, dále s nedostupností určitých služeb), individuální (spojena s handicapem osoby – tělesný či mentální handicap, nedostatečná kvalifikace či vzdělání, postupná ztráta sebevědomí), skupinovou (koncentrace výše uvedených popisů exkluze, která se týká určitých sociálních skupin).

Prostorové vyloučení

Prostorové vyloučení je jedno ze základních a nejviditelnějších projevů sociálního vyloučení. Je to stav, kdy jedinec či skupina je vytlačována do různých oblastí. Příkladem těchto oblastí jsou tzv. ghetta (v USA), slumy (v Rumunsku, Bulharsku), či sociálně vyloučená lokalita (v České republice). Prostorové vyloučení nemusí být vždy nedobrovolné, může se jednat o volbu jedince, čímž se nejedná o segregaci, ale dobrovolnou separaci.

Ekonomické vyloučení

Tento typ exkluze se týká uzavření přístupu vyloučených osob na trh práce. Pokud se jedinec dostane do ekonomického vyloučení, snaží se všemožně sehnat finance, které jim poslouží k zajištění minimálních životních potřeb, a tudíž se orientují na sféru černé ekonomiky – práce na černo a sociální dávky.

Kulturní vyloučení

Kulturní vyloučení, je omezení v přístupu ke vzdělání. Příkladem jsou děti umístěné do speciálních škol, nebo nedostatečná motivace dětí k vyššímu vzdělání a úspěšnosti od svých rodičů, kteří mají nízké vzdělání (Brož, Kintlová a Toušek, 2007).

2.4.3. Fáze a typy vyloučení

Keller (2014) tvrdí, že do pojmu exkluze (vyloučení) se vejde nepřeborné množství situací, a proto se snaží je rozlišit do různých typů. Vyloučení se může týkat jak jedince (individuální vyloučení), tak celé skupiny (skupinové vyloučení). V obou případech dochází k poruchám vztahů k druhým lidem a k poruchám v oblasti práce. Mezi fáze exkluze lze zahrnout ideální integraci, zranitelnost a desafilaci. Pokud budou mít lidé stabilní zaměstnání a k tomu dobré vztahy s okolím, lze hovořit o ideální integraci. Pokud se však změní vztahy mezi lidmi a/nebo dojde k nejistotě v zaměstnání, pak se jedná o zranitelnost. Nejhorší formou vyloučení - desafilaci je případ, kdy dojde k sociální izolaci a absence jakéhokoli zaměstnání.

Další postup exkluze lze popsat třemi fázemi, které opět souvisí se společenskými vazbami a zaměstnáním.

1. Fáze: stabilní sociální vazby a nejistá práce, nepravidelný příjem.
2. Fáze: sociální vazby jsou stále stabilní a absence práce, dlouhodobá nezaměstnanost.
3. Fáze: ztráta sociálních vazeb a dlouhodobá nezaměstnanost.

Serge Paugam tvrdí, že se nejedná o jednotlivé části sociálního vyloučení, ale o procesy, kterými by sociálně vyloučení procházeli v rámci individuální exkluze. Mezi tyto fáze patří fragilita, závislost a roztržka.

Fragilita: problémem je udržení či získání stabilní práce, začínající problémy s bydlením, lidé odmítají pomoc a snaží se z této situace dostat vlastními silami.

Závislost: prohlubující se problémy se zaměstnáním, nízké výděvky, neúspěchy při hledání zaměstnání, několik marných rekvalifikací. Následkem těchto negativních jevů je zhoršený zdravotní stav. Lidé hledají pomoc u sociální asistence a sociálních pracovníků – zvyšující se podíl na sociálních dávkách.

Roztržka je nejzávažnější fází, protože lidé ztrácejí naději v sociální asistenci, jejich zdravotní stav je velmi špatný, dochází ke ztrátě bydlení a přerušení rodinných vazeb, dochází k dlouhodobé nezaměstnanosti a také k nepravidelnosti sociálních dávek (Keller, 2014).

2.5. Ukazatele a měření sociálního vyloučení

Mezi hlavní ukazatele sociálního vyloučení je míra rizika nízkých příjmů, míra materiální deprivace a míra pracovní intenzity. Vychází se z výběrového šetření EU - SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions, neboli statistické šetření příjmů a životních podmínek domácností), dle metodiky Eurostat (Krebs et al, 2015).

2.5.1. Míra rizika nízkých příjmů

Tato míra je stejná jako míra rizika chudoby a což je procentuální podíl osob, které žijí v domácnosti, mají příjem nižší, než je zvolená hranice chudoby. Nejčastěji se za tuto hranici považuje 60 % mediánu čistého – ekvivalizovaného (poměrného) disponibilního příjmu nicméně se uvádí i 20 % a 40 % poměrného příjmu (Krebs et al, 2015).

2.5.2. Míra materiální deprivace

Míra materiální deprivace je indikátor, který vyjadřuje podíl osob, které žijí v domácnostech s nedostatkem čtyř a více z devíti vybraných statků. Mezi tyto statky patří zboží dlouhodobé spotřeby (1. barevný televizor, 2. automatická pračka, 3. mobil, 4. automobil, 5. zaplacení týdenní dovolené mimo domov pro všechny členy domácnosti, 6. uhrazení několika tisíc korun z vlastních zdrojů na neočekávané výdaje, 7. uhrazení pravidelných plateb na energii, nájem, půjčky, 8. dostatečně vytopit byt a 9. alespoň co druhý den nakupovat maso nebo vegetariánský ekvivalent masa) (MPSV, 2019a).

2.5.3. Míra nízké pracovní intenzity

Tato míra vyjadřuje podíl osob ve věku do 60 let v domácnostech, kde osoby 18–59 let (vyjma studentů) odpracovali v předchozím roce méně než 20 % pracovní doby (MPSV, 2019a).

Dalším měřítkem sociálního vyloučení je souhrnný indikátor ohrožení sociálním vyloučením a příjmovou chudobou a vyjadřuje podíl osob z celkového počtu populace a tyto osoby jsou ohrožení alespoň jedním typem sociálního vyloučení (ohrožení příjmovou chudobou, materiální deprivace a nízká pracovní intenzita) (Krebs et al, 2015).

2.6. Příčiny a důsledky chudoby a sociálního vyloučení

Příčiny chudoby se liší jedinec od jedince. Někteří jedinci ji vnímají jako negativní externalitu, další jako rozdíl ve vlastněném majetku, či ve špatném přizpůsobování postižených. Tedy v nehospodárném a neracionálním nakládáním svých důchodů a špatnému uplatnění na trhu práce (Fachinelli, 2013).

Příčiny sociálního vyloučení lze rozdělit na vnitřní (individuální) a vnější (strukturální), kde vnější příčiny vycházejí ze společnosti a dotčené osoby na ně nemají vliv a sami je nemohou ovlivnit. Příkladem je rasová diskriminace, bytová nebo sociální politika státu. Na rozdíl od vnějších příčin, jsou vnitřní příčiny sociálního vyloučení důsledkem samotného jedince, kterého se exkluze týká. Svým jednáním mohou vyloučení způsobit nebo podpořit. Příkladem je špatné hospodaření s penězi, ztráta pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti či demotivace k řešení problémů (Brož, Klintová a Toušek, 2007).

Krebs et al (2015) uvádějí, že existují tři hlavní skupiny důvodů, proč chudoba vzniká. Jedním je již zmíněný rozdíl ve vlastněném bohatství. Pokud má osoba nějaký majetek, může využívat jeho výhod (pronájem, zahrada). Druhým důvodem jsou nízké výdělky ze zaměstnání, kde může být příčina v nízké kvalitaci, nedostatečném vzdělání nebo v druhu profesi, která není finančně ohodnocena, nižší mzda žen, neboť se dožívají vyššího věku, nicméně jejich starobní důchody jsou poté nižší. Posledním důvodem je dlouhodobá nezaměstnanost, a tedy pokles příjmů.

Další příčinou může být stáří, špatný zdravotní stav a zdravotní postižení, které je jednou z nejzávažnějších příčin sociálního vyloučení a chudoby. Všechny tyto příčiny často souvisí s příjmem. Ten zpravidla nízký, jelikož je závislý pouze na sociálních dávkách.

Mezi další důvody vzniku chudoby je rozpad rodin, výchova dětí v rodinách s nezaměstnanými rodiči, v rodinách, kde dochází k domácímu násilí, ve vícečlenných a nefunkčních rodinách. V takto ohrožených rodinách dochází k většímu sklonu k chudobě, sociální exkluzi, protože často mají nižší vzdělání, špatné životní návyky, méně příležitostí k zaměstnání (Kaczor, 2015).

Příčinou chudoby jsou také strukturální změny na trhu práce. Ty dopadají na sociálně ekonomický vývoj a vyvolávají rizikové faktory, které chudobu způsobují. Jsou to změny na, které jsou doprovázené silnou poptávkou po kvalifikované pracovní síle, která disponuje novými znalostmi. Dále jsou to technologické změny, např. informační technologie, které znevýhodňují osoby bez přístupu k těmto technologiím. Další příčinou chudoby a sociálního

vyloučení je nárůst kulturní a etnické diverzifikace, úpadek instituce rodiny a také stárnoucí populace (Novotná, 2004).

Mezi nejčastější osoby ohrožené chudobou jsou nekvalifikovaní pracovníci (zejména osoby pouze se základním vzděláním), migranti, dlouhodobě nemocní a nezaměstnaní, mladí lidé, osamělí a staří důchodci, matky s malými dětmi. Mezi chudými se objevují také bezdomovci, v některých zemích zde patří i část romských obyvatel (Tomeš, 2010; Krebs et al, 2015).

Mezi projevy sociálního vyloučení lze uvést:

- vyloučení jedince či skupin, kterým jsou přisuzovány negativní vlastnosti (stigmatizace),
- nedostatečná vzdělanost a nemožnost to vlastními možnostmi překonat,
- ekonomický systém, který je uzavřený, vyznačuje lichvou (půjčka peněz na velký úrok), zastavením majetku,
- těžší přístup k legální formě výdělečné činnosti,
- závislost na sociálních dávkách,
- špatný životní styl spojený s nedostatečnou hygienou a s tím souvisejícím zdravotním stavem,
- větší výskyt alkoholismu, prostituce, závislosti na drogách a hazardních hrách,
- větší výskyt kriminality, ať už je jedinec pachatel (krádeže, loupeže...) nebo oběť (např: napadený bezdomovec),
- neznalost jazyka (jazykové bariéry), vlastních práv a povinností,
- uzavření sociálně vyloučených do sociálně vyloučených lokalit-ghett (izolované lokality s nedostatečnou občanskou vybaveností).

Mezi další důsledky sociálního vyloučení a chudoby se považuje selhání jednoho nebo více následujících systémů (Mareš, 1999):

- demokratický a legislativní systém (občanská integrace),
- trh práce (ekonomická integrace),
- rodina (osobní integrace),
- sociální stát (sociální integrace)

2.7. Nástroje sociálního začleňování a nástroje zmírňující chudobu a sociální vyloučení

Sociální vyloučení a chudoba představuje jeden z nejobtížněji řešitelných problémů ve světě. Vyvolává sociální napětí, které narušuje společenský a ekonomický rozvoj a stabilitu ve společnosti. Proto boj proti sociálnímu vyloučení a chudobě patří mezi hlavní cíle mezinárodních programů (Tomeš et al, 2014).

Existence sociální politiky státu je hlavním nástrojem k potlačení či zmírnění chudoby a sociálního vyloučení. Nástroje sociální politiky můžeme rozdělit do dvou skupin. První skupina je tvořena sociální doktrínou, programem a kolektivním vyjednáváním. Druhou skupinu tvoří konkrétní nástroje sociální politiky (věcné dávky, účelové půjčky, úlevy a výhody, systém sociálního zabezpečení aj.), které mají realizační charakter (Kliková, Kotlán et al, 2019).

2.7.1. Sociální doktrína

Doktrína popisuje dlouhodobé cíle a vymezuje přístup, jak řešit sociální otázky v širších souvislostech. Základní osnovou jsou lidská a sociální práva, která se zaměřují na:

- právo na práci a na uspokojivé pracovní podmínky,
- právo na životní minimum,
- právo na rodinu,
- právo na sociální zabezpečení,
- právo na svobodu sdružování a právo na vzdělání (Sociální doktrína, 2019).

2.7.2. Program

Program představuje způsob, jak dosáhnou stanovených programových cílů, které jsou výsledkem jednání, mezi vládními institucemi, nevládními orgány i odborovými a zaměstnavatelskými organizacemi (Kliková, Kotlán et al, 2019).

Dále program sociální politiky představuje způsob, jak dosáhnout programových cílů. Jedná se spíše o nástroj, který slouží k hledání cest, které k danému cíli vedou, a to pomocí konkrétních kroků a vazeb, protože cest k cíli, může být mnoho (Krebs et al, 2015).

2.7.3. Kolektivní vyjednávání

Kolektivní vyjednávání se řídí dle zákona o kolektivním vyjednávání. Jedná se o komunikaci mezi zaměstnavateli nebo jejich orgány a odborovými organizacemi a zástupci vlády, za účelem sjednání způsobů a pravidel, které budou pro všechny přijatelné (Zákon 2/1991 Sb.).

Kolektivní vyjednávání je ve vyspělých zemích obvyklý nástroj krátkodobého a střednědobého charakteru. Představuje mechanismus, při kterém dochází ke konsenzu a dále dochází k přijatelné dohodě mezi sociálními partnery, kteří jednají o určitých sociálních skutečnostech. Kolektivní vyjednávání může mít preventivní charakter a může předcházet konfliktům, které by bez tohoto vyjednávání mohly vzniknout (Krebs et al, 2015).

Výsledkem takového vyjednávání je kolektivní smlouva a existují tři typy kolektivních smluv, podle toho, kdo smlouvu uzavírá:

- Kolektivní smlouva vyššího stupně, která se uzavírá mezi odborovými a zaměstnavatelskými svazy.
- Kolektivní smlouva podniková, je uzavíraná mezi zaměstnavatelem a odborovou organizací v podniku.
- Generální dohoda vymezuje závazky vlády, odborových a podnikatelských svazů a stává se základním kamenem pro nižší typy kolektivních smluv (Kliková, Kotlán et al, 2019).

2.7.4. Věcné dávky

Věcné dávky mohou být odměnou nebo její součástí. Jsou poskytovány k uspokojování potřeb a jsou nejčastěji spojeny s ochranou zdraví (berle, léky, ochranné a pracovní pomůcky apod.). Dále jsou věcné dávky využity v situacích, kdy by objekt peněžní dávky k danému účelu nepoužil (Tomeš, 2010).

2.7.5. Účelové půjčky, výhody a úlevy

Návratné, zvýhodněné půjčky jsou poskytovány na předem vymezenou oblast (např: půjčka na vzdělání, bydlení, novomanželské půjčky apod). Pomáhají lidem, kteří v dané chvíli nemají dostatek finančních prostředků a od ostatních nástrojů se odlišuje výhodnějšími podmínkami, a hlavně jejich okamžitou dostupností (Krebs et al, 2015).

Výhody a úlevy jsou poskytovány různým skupinám obyvatel, např: studentům, vojákům či důchodcům apod. (Kliková, Kotlán et al., 2019).

Krebs (2015) dále uvádí jako nástroj, státní regulace cen spotřebních služeb a zboží, avšak již v omezeném rozsahu.

2.7.6. Subjekty a objekty sociálních událostí spojených s exkluzí a chudobou

Důležitou roli hrají subjekty sociálních událostí, kterými jsou realizátoři, kteří nesou zodpovědnost za realizaci. K nejvýznamnějším patří stát a jeho orgány, jelikož na základě zvoleného programu vytváří a schvalují legislativní opatření, podle kterých se dále řídí ostatní státní instituce i nestátní organizace (Kliková, Kotlán et al, 2019).

Mezi další neméně důležité subjekty patří mezinárodní instituce, jejich orgány, legislativa a strategie, která byla v rámci daného problému vytvořena (příkladem je strategie Evropa 2020, Strategie sociálního začleňování 2014-2020, ET 2020 - Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě aj.).

V České republice je to Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které má působnost v oblasti důchodového, sociálního a nemocenského pojištění, pomoci v hmotné nouzi, ochraně práv dětí aj. Dávky, které napomáhají ke snížení chudoby a sociálního vyloučení vycházejí z Listiny základních práv a svobod. Mezi tyto dávky lze zařadit dávky hmotné nouze, ale také nástroje, jaké jsou minimální mzda, existenční a životní minimum (Tomeš et al, 2014).

Objektem sociálních událostí jsou všichni jednotlivci a skupiny, kterých se problém exkluze a chudoby týká.

2.7.7. Sociální zabezpečení

V České republice je sociální zabezpečení systém (sociální instituce), který se snaží zajistit osobám či rodinám pomoc, pokud se dostanou do situace, kterou nejsou schopni vlastním přičiněním zvládnout. Příkladem je nemoc, ztráta práce, péče o děti hmotná a sociální nouze.

Sociální zabezpečení ve světě je definováno různě. V některých státech je dáno zákonem, v jiných je pouze vymezeno, v rámci národních zákonů, a proto se v různých zemích liší obsah svým charakterem, popisem sociálních událostí, formou či cíli.

Sociální zabezpečení v ČR je založeno na třech pilířích, jak je vidět v Tabulce 2.1, na sociálním pojištění, státní sociální podpoře a sociální pomoci. Toto rozdělení koresponduje s tím, jakým způsobem jsou jednotlivé dávky v jednotlivých pilířích financovány a organizačně zabezpečeny (Krebs et al, 2015).

Sociální příjmy v ČR jsou tvořeny dávkami nemocenského a důchodového pojištění, finanční pomocí rodinám s dětmi, sociální pomoci, dávkami (podpory) v nezaměstnanosti. Vzhledem ke složitému stanovení optimální výše, se vychází z příjmů z výdělečné činnosti (Kliková, Kotlán et al, 2019).

Tabulka 2. 1 Pilíře sociálního zabezpečení

Sociální pojištění		Státní sociální podpora	Sociální pomoc
důchodové pojištění	nemocenské pojištění	pomoc rodinám s dětmi v definovaných sociálních událostech (porodné, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, přídavek na dítě, pohřebné, otcovská)	pomoc v hmotné nouzi dávky zdravotně postiženým sociální služby
dlouhodobá dávka (starobní důchod, invalidní důchod, pozůstalostní důchod)	krátkodobá dávka (nemocenské, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v mateřství a těhotenství)		

Zdroj: Kliková, Kotlán et al., 2019. Vlastní zpracování.

I. Sociální pojištění

Toto pojištění je povinné a je založeno na pojištění zdravotním, důchodovým, nemocenským a na příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Principem tohoto pojištění je odložení části důchodu občana na pokrytí budoucí sociální situace.

Zdravotní pojištění je v České republice dáno zákonem č.48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a vymezuje pojištěnce, jimiž jsou osoby s trvalým pobytem v ČR nebo jsou to zaměstnanci, jejichž zaměstnavatel má sídlo na území ČR. Povinnost hrazení zdravotního pojištění vzniká dnem narození či získáním trvalého bydliště na území ČR a zaniká úmrtím nebo ukončením výše uvedených podmínek (Zákon 48/1997 Sb.).

Nemocenské pojištění je upraveno zákonem 187/2007 Sb. o nemocenském pojištění a týká se sociální situace, kdy se člověk dostane do krátkodobé - dočasné pracovní neschopnosti, např. v důsledku těhotenství nebo mateřství, péče a ošetřování o člena domácnosti nebo při ztrátě zaměstnání aj. (Zákon 187/2007 Sb.).

Nemocenské pojištění je založeno na příjmu z pracovní činnosti a je placeno zaměstnancem i zaměstnavatelem, kdy sazby na pojištění jsou různé u jednotlivých poplatníků (Kliková, Kotlán et al., 2019).

Důchodové pojištění tvoří jeden z nejdůležitějších částí sociálního zabezpečení, je vymezeno zákonem 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Je založen na povinném základním důchodovém pojištění a na doplňujícím, dobrovolném připojištění, kterým je penzijní spoření. Principem základního důchodového pojištění je povinná účast všech ekonomicky aktivních osob a je financováno metodou PAYGO, tedy průběžného financování na základě solidarity. Právní úprava toho to zákona je pro všechny pojištěnce jednotná. Důchodové pojištění pokrývá sociální situace, jako je dlouhodobá ztráta příjmů ze zaměstnání z důvodů stáří či nemoci (zdravotní postižení, invalidita) nebo úmrtí jednoho nebo obou živelů.

Důležitou roli hraje příspěvek na politiku zaměstnanosti, který je hrazen zaměstnavatelem. Výše tohoto příspěvku je 1,2 % z vyměřovacího základu zaměstnance (Kliková, Kotlán et al., 2019).

II. Státní sociální podpora

Státní sociální podpora je převážně určena rodinám s dětmi a je upravena zákonem 363/2019 Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Tento systém zahrnuje adresné dávky (porodné, příspěvek na bydlení a přírůstek na dítě) a dávky plošné (rodičovský příspěvek a pohřebné). Při poskytnutí adresných - testovaných dávek se posuzuje nejen to, zda je osoba v dané sociální situaci, ale posuzuje se zde také příjem osoby nebo rodiny. Na rozdíl plošné – nárokové dávky jsou poskytovány bez ohledu na příjem osoby či rodiny. Podmínky pro vyplácení dávek jsou vymezeny zákonem (Zákon 363/2019 Sb).

III. Sociální pomoc

Systém sociální pomoci slouží osobám, kteří potřebují pomoc vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, věku, nedostatku základních životních potřeb, nebo osobám, kteří potřebují pomoc společnosti, aby překonaly tíživou životní situaci. Sociální pomoc má různé

formy: dávky zdravotně postiženým, sociální služby a pomoc ve stavu hmotné nouze (tato část bude samostatnou podkapitolou této kapitoly).

Mezi dávky zdravotně postiženým patří příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Výše dávek, nárok na dávku a její vyplácení je vymezeno zákonem č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů.

Sociální služby jsou určeny osobám v nepříznivé sociální situaci a jsou zabezpečeny formou příspěvku nebo určitou službou. Cílem je, aby tyto osoby byly schopny soběstačnosti (Tomeš, 2011).

Hlavní funkcí sociálních služeb je uspokojit specifické potřeby jedince či skupiny a poskytnout jim potřebnou službu. Jedná se např: o seniory, hendikepované, nemohoucí občany. Dále jsou to služby, které jsou spojené se vzděláním, bydlením, také služby z oblasti zdraví a poradenské služby (Krebs et al, 2015).

Služba je systematická činnost, kterou sociální subjekt (pracovník) poskytuje oprávněné osobě (např: hendikepovanému, senioru atd.) a liší se dle potřeb postižených (oprávněných) osob (Kliková, Kotlán et al, 2019).

Dle druhu uspokojované potřeby se služby dělí na poradenské (psychologické, kurativní, předmanželské nebo protialkoholní a protidrogové atd), ochranné (zastupování jedince na úřadech a veřejnosti), krizové (pomoc při stavu nouze či ohrožení života), ambulantní (preventivní, rehabilitační, terapeutické služby), pobytové (ústavy, azylové domy) asistenční, terénní a pečovatelské (péče o klienta v domácím prostředí). Existuje několik typů sociálních služeb. Služby podle charakteru činnosti: sociální poradenství a prevence a služby sociální péče. Dále jsou to služby podle místa pobytu osoby: terénní, pobytové a ambulantní služby. Patří zde různé stacionáře, azylové domy, pečovatelské služby, domovy pro osoby se zdravotním postižením, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, noclehárny apod. (Tomeš, 2010).

2.7.8. Dávky pomoci v hmotné nouzi

Dávky hmotné nouze jsou upraveny zákonem 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. Právě tyto dávky sociálního systému ČR jsou zaměřené na osoby ohrožené sociálním vyloučením a chudobou. Dávky mohou čerpat osoby mající trvalý pobyt na území republiky i migrující občané EU. Při ohrožení života a zdraví mohou být čerpány kýmkoli (Kaczor, 2015).

Předmět zákona o hmotné nouzi upravuje poskytování pomoci fyzickým osobám, k zajištění jejich základních životních potřeb, prostřednictvím dávek. Podmínkou je, aby se tyto osoby nacházely v hmotné nouzi (Zákon č.111/2006 Sb.).

Osobou v hmotné nouzi je osoba, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí (po odečtení nákladů na bydlení).

Nicméně tento zákon definuje i osoby, které nejsou v hmotné nouzi. Takovou osobou je člověk, který se nesnaží a nechce si zvýšit příjem vlastním přičiněním, nepracuje, nepodniká, není veden v evidenci úřadu práce, jako uchazeč o zaměstnání. Dále je to osoba vedena na úřadu práce, ale neprojevuje zájem a odmítá bez vážných důvodů vykonávat aktivity, které ji úřad práce určí. Osobou v hmotné nouzi není občan, kterému nevznikl nárok na nemocenské (nebo pouze snížené), protože si pracovní neschopnost přivodil úmyslně. Touto osobou také není osoba samostatně výdělečně, jejíž příjem po odečtení nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, protože tato osoba nebyla účastna nemocenského pojištění (Kaczor, 2015).

Zákon 111/2006 Sb. dále říká, že osobou v hmotné nouzi není osoba starší 68 let, osoba, která pobírá starobní nebo invalidní důchod (ve třetím stupni), rodičovský příspěvek, osoba pečující o dítě do 10 let, osoba, která pobírá dávky nemocenského pojištění (těhotenství a mateřství), příspěvek na péči II, III, a IV stupně.

Mezi dávky hmotné nouze patří příspěvek na živobytí, mimořádná okamžitá pomoc a doplatek na bydlení (Zákon č. 111/2006 Sb.).

Příspěvek na živobytí

Tento příspěvek je základní dávkou hmotné nouze a je přiznán osobě a osobám společně posuzovaných (osoby žijící v jedné domácnosti a dělí se o náklady na živobytí), kterým po zaplacení nákladů na bydlení zůstane částka, která je nižší než částka živobytí. Částka živobytí se určuje stanovuje individuálně a vychází z životního a existenčního minima (Kliková, Kotlán a kol., 2019).

Výše toho to příspěvku se vypočítá jako částka živobytí – (příjem posuzovaných – přiměřené náklady na bydlení). Kdy přiměřené náklady jsou náklady odůvodněné, dosahují však maximální výše 30 % (35 % v Praze) příjmu posuzované osoby nebo osob společně posuzovaných (Zákon č. 111/2006 Sb.).

Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení spolu s příspěvkem na bydlení má pomoci sociálně slabším jedincům hradit náklady, které jsou spojeny s bydlením. Na tento doplatek má nárok osoba, která je v nájmu nebo vlastní byt, jehož příjem, po odpočtu odůvodněných nákladů na bydlení, které jsou sníženy o příspěvek na bydlení, jenž je vyplácen jako dávka státní sociální podpory, je nižší než částka živobytí. Odůvodněné náklady jsou ty, které jsou v přímé souvislosti se zajištěním bydlení, jako nájemné, úhrada služby za užívání bytu a prokazatelná úhrada energií. Nutnou podmínkou pro získání této dávky je získání nároku na příspěvek na živobytí, přičemž se příspěvek na živobytí započítává k příjmům žadatele (Kaczor, 2015).

Doplatek na bydlení lze ve výjimečných případech přisoudit i osobě, která nemá nárok na příspěvek na živobytí a to tehdy, pokud příjem posuzované osoby přesáhl částku živobytí, ale dosahuje ji pouze ve výši 1,3násobku této částky (Kliková, Kotlán et al., 2019).

Mimořádná okamžitá pomoc

Je třetí dávkou pomoci v hmotné nouzi a poskytuje se těm, kteří se ocitnou v situacích, které jsou nutné vyřešit. Zákon stanovuje šest situací, kdy lze mimořádnou okamžitou pomoc poskytnout:

- Osobě, které hrozí vážná zdravotní újma i když podmínky pro poskytnutí dávky nejsou plněny (max. do výše existenčního minima, nezaopatřené dítě max. do výše životního minima).
- Mimořádná událost jako ekologická havárie, živelná pohroma, požár apod. (max. 15násobek částky životního minima jednotlivce – max 51 150 Kč).
- Jednorázová úhrada spojená např. s vystavením osobních dokladů nebo při ztrátě financí (max do výše jednorázového výdaje).
- Nedostatek finančních prostředků k zakoupení či opravě statků dlouhodobé spotřeby (max. do výše výdajů, v průběhu kalendářního roku maximálně do výše 34 100 Kč, 10násobek částky životního minima).
- Nedostatek prostředků, které jsou nutné k uhrazení nákladů na vzdělání, na zájmovou činnost dětí atd. (max. do výše nákladů a v průběhu kalendářního roku maximálně do 34 100 Kč).
- Ohrožení sociálním vyloučením v situaci, kdy se osoba vrací z vězení, po ukončení léčby závislosti na návykových látkách, po odchodu z dětského domova

a z pěstounské péče při dosažení plnoletosti (max. 1000 Kč, může být poskytnuta opakovaně, max. 4násobku částky životního minima – 13 640 Kč) (MPSV, 2019b, Chvátalová et al., 2012).

Jak je vidět, nástrojů a prostředků, jak zmírnit chudobu či sociální vyloučení je relativně mnoho. Závisí na tom, čeho chce sociální politika dosáhnout, jaké nástroje použít či vytvořit, zda nástroje zacílit plošně nebo pouze na jednotlivce.

2.8. Sociální začleňování

Sociální začleňování je proces, který se snaží osoby ohrožené sociálním vyloučením či již vyloučené, znovu vtáhnout do kulturního, ekonomického a sociálního života, jak je v dané zemi obvyklé. Sociální začleňování, nebo také inkluze, není přímým protikladem sociálního vyloučení, nicméně je od sebe nelze oddělit. S pojmy sociální inkluze a exkluze souvisí pojem sociální koheze-soudržnost, které je možno dosáhnout snížením rizika sociálního vyloučení (Trbola, Nečasova a Rákoczyová, 2015).

3 Analýza priorit a cílů pro redukci chudoby a sociálního vyloučení v podmínkách České republiky

V květnu roku 2004 přistoupila Česká republika k Evropské unii a tím se zavázala dodržovat nařízení, legislativu unie a jiná doporučení, a zároveň tyto povinnosti implementovat do svých národních legislativ.

3.1. Strategie Evropa 2020

Strategie Evropa 2020 byla schválena 3. března 2010 v Bruselu. Je navazující strategií Lisabonské strategie, které skončila účinnost rokem 2010. Lisabonská strategie měla za cíl, aby se EU stala nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomikou světa, která by byla založena na znalostech, která by měla schopnost dosáhnout udržitelného ekonomického růstu a byla by schopna vytvářet více kvalitních pracovních míst. Měla snahu o zajištění větší soudržnosti v sociální oblasti. Tyto cíle se však nepodařily v celé šíři naplnit a realizace přinesla jen částečné úspěchy. Již v průběhu prvních pěti let byly patrné nedostatky, a proto byla provedena revize Lisabonské strategie, která se měla ještě víc zaměřit na posílení ekonomického růstu a vytváření nových pracovních příležitostí v EU. V konečném důsledku ani revidovaná strategie nepřinesla očekávané výsledky (Malý, 2011).

Strategie Evropa 2020 je určena pro období 2010–2020, a jsou v ní vytyčené základní priority, které se vzájemně posilují. Strategie Evropa 2020 se zaměřuje na tři priority, kterými jsou udržitelný růst, inteligentní růst a růst podporující začlenění. Všechny tyto priority relativně korespondují s Lisabonskou strategií, a snaží se dosáhnout vytyčených cílů mezi něž patří:

- 75 % obyvatel (20-64 let) by mělo být zaměstnáno,
- 3 % HDP EU by měl být investován do vývoje a výzkumu,
- v oblasti energie a klimatu dosáhnout cílů „20-20-20“ (v oblasti klimatu a energetiky snížit emise skleníkových plynů o 20 %, podíl obnovitelných zdrojů energie na konečné spotřebě energie zvýšit na 20 % a zvýšení energetické účinnosti o 20 %),
- 40 % mladší generace (30-34 let) by mělo dosáhnout vysokoškolského vzdělání a podíl dětí, které předčasně ukončí školní docházku by měl být do 10 %,
- počet lidí ohrožených chudobou by měl klesnout o 20 milionů (Vláda ČR, 2010).

Tyto vytyčené cíle by měly jednotlivé členské státy implementovat do svých vnitrostátních cílů, a tím zaručit, že přizpůsobí své strategie podle potřeb jednotlivých států unie.

Cíle nejsou však konečné, a proto Komise EU předložila sedm stěžejních iniciativ, které by měly urychlit pokrok ke splnění vytyčených cílů.

Inteligentní růst

1. Mládež v pohybu – posílení vzdělávacího systému a usnadnění mladým lidem vstup na trh práce.
2. Digitální program pro Evropu – urychlit rozvoj vysokorychlostního internetu, využít jednotlivý digitální trh podniky a domácnostmi.
3. Inovace v Unii – lepší podmínky a přístup k financování výzkumu a inovací, které by vedly k vytváření nových výrobků, služeb a pracovních míst

Udržitelný růst

4. Evropa méně náročná na zdroje – využití obnovitelných zdrojů, snaha podpořit energetickou účinnost, modernizovat odvětví dopravy, oddělit hospodářský růst od využívání zdrojů.
5. Průmyslová politika pro éru globalizace – snaha zlepšit podnikatelské prostředí, a to zejména podpořit malé a střední podniky, podpora udržitelné a silné průmyslové základny, která bude konkurenceschopná.

Růst podporující začlenění

6. Evropská platforma pro boj proti chudobě – zajistit územní a sociální soudržnost, lidem, kteří jsou postiženi sociální exkluzí a chudobou umožnit důstojné žití a aktivní zapojení do společnosti.
7. Program pro nové pracovní místa a dovednosti – modernizace trhu práce, posílit rozvoj a dovednosti občanů během života, za účelem vyrovnání poptávky a nabídky na trhu práce (Vláda ČR, 2010).

Nástroje, kterými chce EU dosáhnout úspěchu jsou jednotný trh, nástroje vnější politiky a finanční nástroje. Strategie Evropa 2020 vychází ze dvou stěžejních pilířů. První se skládá z jednotlivých priorit a vymezených hlavních cílů strategie, druhým pilířem jsou

jednotlivá doporučení Evropské Komise v rámci evropského semestru. Evropská komise každý rok předkládá členským zemím jisté návrhy, které by měly koordinovat fiskální a hospodářskou politiku státu a poukázat na slabá místa v ekonomice dané země. Návrhy a doporučení vycházejí z Národních programů reforem pro aktuální rok, které předkládá vláda daného státu evropské Komisi k posouzení.

V souladu se strategií Evropa 2020 si měly členské země stanovit vlastní národní cíle. V červnu 2010 Vláda ČR schválila některé cíle a podcíle strategie a v září téhož roku je doplnila o cíl v oblasti snížení chudoby a sociálního začleňování.

3.1.1. Národní cíle a podcíle ČR na základě strategie Evropa 2020

Hlavním národním cílem pro oblast sociálního začleňování a snižování chudoby je udržet počet osob ohrožených chudobou, materiální deprivací a osob, které žijí v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou na úrovni, která byla v roce 2008. Dalším závazkem je snížení počtu těchto osob o 100 tisíc.

V oblasti zaměstnanosti je hlavním cílem, aby celková míra zaměstnanosti byla ve výši 75 % a současně je snahou, aby v rámci podcílů bylo dosaženo, aby míra zaměstnanosti žen byla ve výši 65 % a aby se míra zaměstnanosti starších pracovníků pohybovala ve výši 55 %. Dále je snaha snížit míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let o třetinu oproti roku 2010, předběžně na 11 % a dále je snaha snížit míru nezaměstnanosti osob, které mají nízkou kvalifikaci o jednu čtvrtinu oproti roku 2010 na 13 %. Mezi další podcíle v oblasti zaměstnanosti patří snaha o snížení administrativní zátěže podnikatelům oproti roku 2005 o 30 % a snaha zvýšit produktivitu práce o 20 % oproti roku 2010.

Pro oblast vzdělání je národní cíle určen, aby podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí (30-34 let) byl ve výši 32 % a druhým cílem je, aby se snížil podíl žáků, kteří předčasně opouští vzdělávací zařízení na 5,5 %.

Pro oblast Investice do výzkumu a vývoje byl stanovený národní cíl, že bude ČR do této oblasti investovat 2,7 % HDP.

3.2. Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020

Usnesením č. 24 ze dne 8. ledna 2014, schválila vláda ČR národní rámcový dokument s názvem Strategie sociálního začleňování 2014-2020. Strategie je důležitým dokumentem, na jehož základě může využívat finanční prostředky z veřejných rozpočtů ČR, z Evropských strukturálních a investičních fondů EU.

Na vypracování této strategie se výraznou částí podílela Komise pro sociální začleňování ministerstva práce a sociálních věcí, která je poradním, koordinačním a iniciativním orgánem samotného ministerstva.

Záměrem strategie je, pomocí jednotlivých dílčích cílů, dospět k národním cílům, které vycházejí ze strategie Evropa 2020. Dílčí cíle strategie sociálního začleňování určují směr, kterým by se měla ČR ubírat, aby dosáhla svých národních cílů.

Společně s jinými strategiemi a dokumenty se Strategie integruje a doplňuje. Příkladem je Koncepce bydlení ČR do roku 2020, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, Národní akční plán inkluzivního vzdělávání aj.

Cílem této analýzy je pomocí vybraných ukazatelů zjistit, zda a v jaké výši dosahuje ČR stanovených cílů v oblasti sociálního začleňování, které vyplývají z unijní strategie Evropa 2020, kterou ČR implementovala do svých plánů. Proto se práce zaměřuje na ukazatele (oblasti), které se v rámci Strategie sociálního začleňování snaží zmírnit vývoj. Mezi tyto ukazatele patří chudoba a sociální vyloučení, zaměstnanost-nezaměstnanost a oblast vzdělávání.

3.2.1. Chudoba a sociální vyloučení

ČR patří mezi země Evropské unie (EU) s nejnižším počtem osob, které jsou ohrožené chudobou a sociálním vyloučením a po sledované období se nachází pod průměrem hodnot EU. I přes každoročně se zlepšující situaci, se míra příjmové chudoby nebo také míra ohrožení chudobou, neustále pohybuje na hodnotách kolem 10 %. Závažnost ukazatele spočívá v zahrnutí sociálních transferů do tohoto ukazatele. I přes dávky, které byly těmto osobám poskytnuty, stav chudoby u těchto osob stále přetrvává.

Mezi nejvíce takto ohroženou skupinu lze považovat děti do 18 let, kdy v letech 2014 a 2015 byla míra ve výši 14,7 %. Následující roky docházelo ke snižování této míry a v roce 2018 dosáhla hodnoty 11 %. Druhou nejohroženější skupinou byly mladí ve věku 18-24 let,

kde do roku 2016 měl vývoj rostoucí trend a poté začal klesat až na hodnotu 10,3 %. V Tabulce 3.1 lze vidět také vývoj, který se týká osob ve věku 65 a více let. Zde je trend již opačný. Od roku 2014 se míra prohlubuje a to ze 7,0 % v roce 2014 na 14,2 % v roce 2018.

Tabulka 3. 1 Míra ohrožení chudobou dle věkových kategorií (v %)

věk	2014	2015	2016	2017	2018
0-17	14,7	14,7	14,1	11,6	11,0
18-24	10,7	11,1	12,8	11,2	10,3
25-49	8,7	8,7	8,2	6,9	6,7
50-64	9,0	8,7	8,5	8,8	8,8
65+	7,0	7,4	8,1	10,7	14,2

Zdroj: Eurostat, 2020a. Vlastní zpracování.

Pokud je pozornost zaměřena na osoby ohrožené příjmovou chudobou podle typu domácností, dle Tabulky 3.2 lze zjistit, že nejohroženější skupinou jsou neúplné domácnosti, a to domácnosti s jedním dospělým a s jedním dítětem, druhou nejohroženější skupinou jsou jednotlivci. Pokud jsou vzaty v potaz všechny předešlé ukazatele, nejohroženější skupinou jsou tedy matky s dítětem do 18 let a osoby starší 65 let, které žijí samostatně.

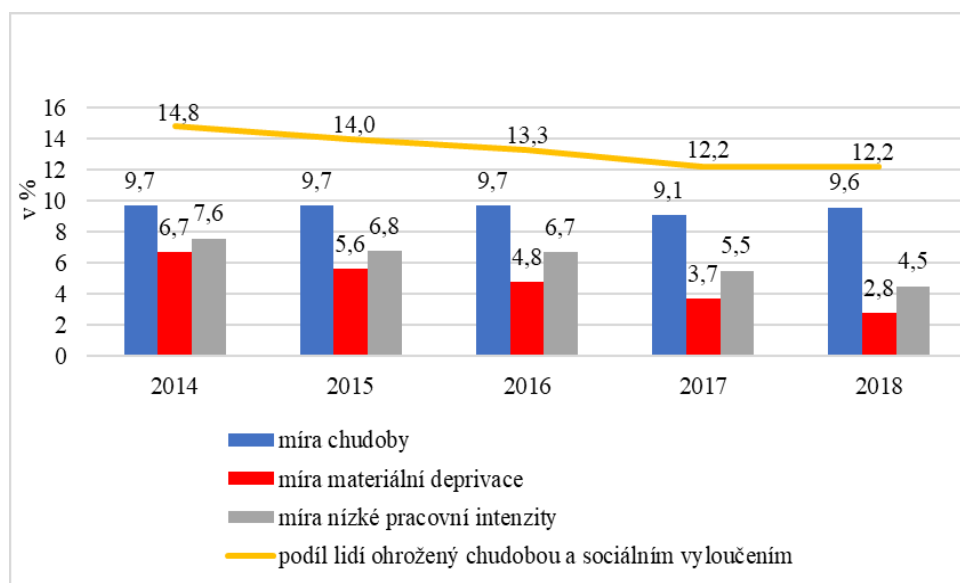
Tabulka 3. 2 Míra ohrožení chudobou dle složení domácnosti (v %)

složení domácnosti	2014	2015	2016	2017	2018
jednotlivec	6,0	6,9	8,2	7,0	6,4
1 dospělý a 1 dítě	16,2	13,6	15,5	17,4	16,4
2 a více dospělých bez dítěte	1,5	2,2	1,8	1,5	1,1
2 a více dospělých a 1 dítě	4,3	4,4	4,1	4,0	4,1

Zdroj: Eurostat, 2020a. Vlastní zpracování.

Mezi další ukazatele, které řadí osoby mezi osoby ohrožené chudobou a sociálním vyloučením jsou míra materiální deprivace a počet domácnosti s nízkou pracovní intenzitou. Vývoj těchto jednotlivých ukazatelů je vidět v následujícím Grafu 3.1.

Graf 3. 1 Osoby ohrožené chudobou a sociálním vyloučením podle různých ukazatelů (v%)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Dobré podmínky na trhu práce snižovaly míru nízké pracovní intenzity a z údajů Eurostatu vyplývá, že v roce 2018 při 4,5 % míře nízké pracovní intenzity (345 tisíc osob) bylo od roku 2005 dosaženo nejnižší úrovně.

Klesající trend je také u osob, trpících vážnou materiální deprivací. V roce 2014 si nemohlo 6,7 % dovolit finanční výdaj, který se týká 4-9 stanovených položek jako je např.: telefon, pračka, zaplatit neočekávaný výdaj, zaplatit náklady, které jsou spojené s bydlením aj. Nejvíce takto ohroženou skupinou jsou nezaměstnaní (33,2 %), děti do 18 let (19,4 %) a domácnosti s jedním dospělým a jedním závislým dítětem (19,9 %).

Pokud nemá domácnost dostatek finančních prostředků, můžou nápomoci dávkové systémy, jako je příspěvek nebo doplatek na bydlení a další dávky pomoci v hmotné nouzi, jejichž charakteristika je popsána v kapitole 2.7.8.

Výdaje dávek pomoci v hmotné nouzi mají klesající tendenci. Od roku 2014 do roku 2018 se téměř u všech dávek dvojnásobně snížily jejich výdaje (blíže Tabulka 3.3). Nejvyšší výdaje dávek pomoci v hmotné nouzi, byli výdaje na příspěvek na živobytí, a to v průměru 66,4 %, doplatek na bydlení 31,3 % a nejnižší výdaje tvořili mimořádná okamžitá pomoc, které byli ve výši 1 %, z celkových výdajů na dávky pomoci v hmotné nouzi. Současně se snižoval i průměrné počty vyplacených dávek, které v roce 2014 dosahovaly svých maximálních hodnot a do roku 2018 každoročně klesaly (příspěvek na živobytí klesl

z počtu 162,6 tisíc na 79 tisíc, doplatek na bydlení klesl téměř o polovinu na 40,9 tisíc a okamžitá pomoc poklesla o 3,3 tisíce na 2,3 tisíce vyplacených dávek).

Tabulka 3. 3 Vývoj výdajů dávek pomoci v hmotné nouzi

	2014	2015	2016	2017	2018
příspěvek na živobytí	7 904 082	7 241 697	6 221 329	4 850 238	3 395 417
doplatek na bydlení	3 248 852	3 136 201	2 916 772	2 422 293	1 893 388
mimořádná okamžitá pomoc	111 459	111 188	92 724	71 499	49 515
mimořádná okamžitá pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením	34 142	30 071	24 048	19 455	14 261

Zdroj: ČSÚ, 2020a. Vlastní zpracování.

3.2.2. Nezaměstnanost - zaměstnanost

Zajistit rovný přístup na trh práce – k zaměstnání je důležitý předpoklad boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Zaměstnání hraje jednu z nejdůležitějších rolí pro sociální inkluzi. Účast na trhu práce je zdrojem příjmu, který zabraňuje ohrožení chudobou a zároveň uskutečňuje a posiluje společenskou soudržnost.

Cílem politik je zvýšit zaměstnanost osob sociálně vyloučených a osob, které mohou být ve zvýšené míře ohrožení sociální exkluzí a to tak, že vytvářejí strategie, programy a projekty, které pomocí nástrojů umožní těmto osobám vstup na trh práce. Zaměřila se na nejohroženější skupinu, do níž řadí osoby starší 50 let, děti a mládež do 25 let, ženy a dlouhodobě nezaměstnané, pro něž vytvořily programy a projekty, které by jim umožnily lépe se zapojit a setrvat na trhu práce.

Příznivý vývoj na trhu práce po roce 2013, kdy se nejen ČR postupně dostávala z ekonomické krize, byl příčinou k zvyšování zaměstnanosti, snižování nezaměstnanosti a růstu nových pracovních příležitostí.

Počet ekonomicky aktivních osob ve věku 15 let a víc se od roku 2014 každoročně zvyšuje (viz Tabulka 3. 4) a zároveň se zvyšuje i počet zaměstnaných osob, kterých bylo v roce 2018 5415,4 tisíc, tedy více než 50 % obyvatelstva.

Tabulka 3. 4 Počet ekonomicky aktivních osob ve věku 15 a více let (v tis. osob)

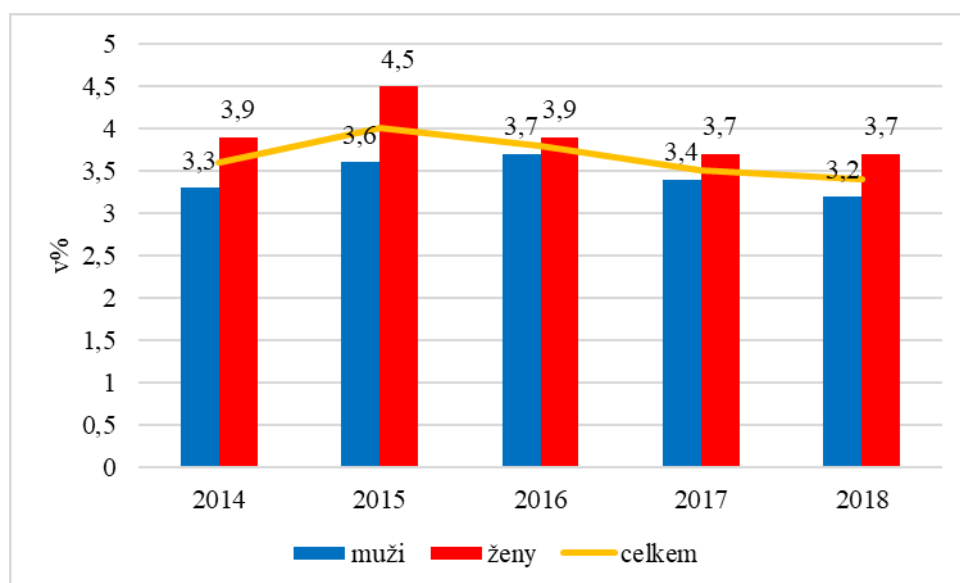
	pracovní síla ekonomicky aktivní	zaměstnaní	nezaměstnaní
2014	5 297,9	4 974,3	323,6
2015	5 309,9	5 041,9	268,0
2016	5 350,0	5 138,6	211,4
2017	5 377,1	5 221,6	155,5
2018	5 415,4	5 293,8	121,6

Zdroj: ČSÚ, 2020b. Vlastní zpracování.

Od roku 2014 celkový počet nezaměstnaných osob klesá. Nejvyšší počet nezaměstnaných je ve věkové kategorii 35-44 let po celé sledované období, nejnižší počet je ve věkové skupině 30-34 let vyjma roku 2014, kdy nejnižší hodnotu měli osoby nezaměstnané ve věku 55 a více let. S nezaměstnaností úzce souvisí i výše dosaženého vzdělání. Nejvyšší počet nezaměstnaných byly osoby se středním vzděláním bez maturity, dále osoby se středním vzděláním ukončené maturitní zkouškou a nejméně nezaměstnaných je mezi osobami s vyšším a vysokoškolským vzděláním.

Účast na trhu práce však není jistotou, že se osoba/y nachází mimo ohrožení chudobou. Znepokojivým ukazatelem je chudoba pracujících osob, která udává podíl zaměstnaných osob, kteří se nachází pod hranicí chudoby. Vývoj je uveden v Grafu 3. 2., kde klesajících hodnot dosahuje ČR od roku 2015 a více jsou touto chudobou ohroženy ženy.

Graf 3.2 Míra rizika chudoby zaměstnaných osob podle pohlaví (v %)

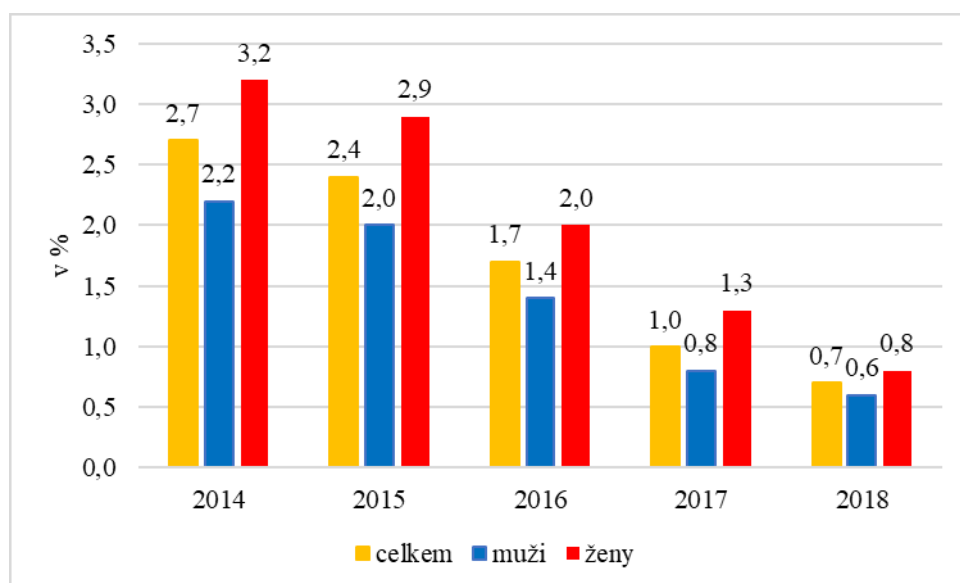

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Nezaměstnanost úzce souvisí s chudobou a sociálním vyloučením, a to v dlouhodobém horizontu – dlouhodobá nezaměstnanost. Z Grafu 3.3 lze vidět vývoj míry dlouhodobé nezaměstnanosti, která má klesající tendenci. V roce 2018 byla míra dlouhodobé nezaměstnanosti ve výši 0,7 % což je za posledních deset let nejnižší hodnota. Podle dat Eurostatu byla v ČR míra dlouhodobé nezaměstnanosti v porovnání se zeměmi EU o 2,2 % nižší, než je průměr EU (2,9 %). Na přední příčce byl Island s nejnižší mírou dlouhodobé nezaměstnanosti (0,3 %) a po něm následovala ČR.

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti postihuje častěji ženy než muže, má však klesající charakter, a to u obou pohlaví. V roce 2018 se míra nezaměstnanosti mezi pohlavím lišila o pouhé 0,2 %. Vyšší pokles za sledované období byl zaznamenán u žen a to o 2,4 %, u mužů poklesla míra nezaměstnanosti o 1,6 % (rozdíl mezi lety 2014 a 2018). Z dat tedy vyplývá, že zaměstnanost žen rostla více než zaměstnanost mužů.

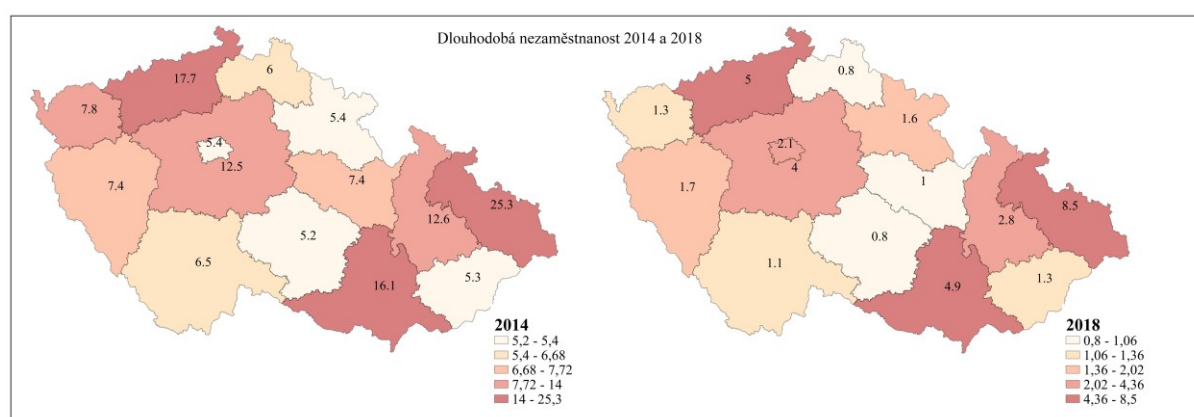
Graf 3. 3 Míra dlouhodobé nezaměstnanosti podle pohlaví (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2020c. Vlastní zpracování.

Dlouhodobá nezaměstnanost se liší napříč kraji. Pokud se podíváme na její vývoj, nejvyšší míra dlouhodobé nezaměstnanosti se vyskytovala v Moravskoslezském, Ústeckém, Jihomoravském a Středočeském kraji (viz Obrázek 3.1). I přes snižující se míru nezaměstnanosti naskrz všemi kraji, se výše uvedené kraje stále potýkají s podstatně vyšší mírou nezaměstnanosti než kraje ostatní.

Obrázek 3. 1 Míra dlouhodobé nezaměstnanosti v letech 2014 a 201 podle krajů (v %)

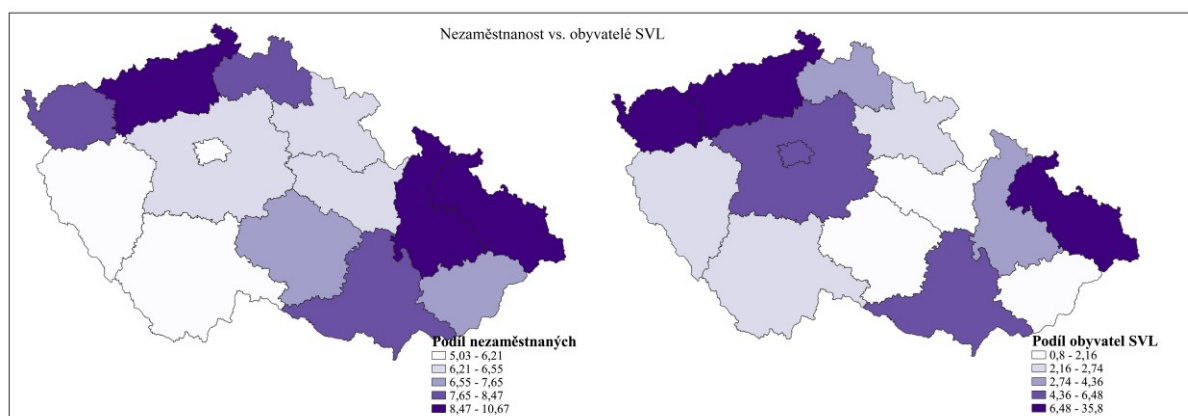
Zdroj: ČSÚ, 2020c. Vlastní zpracování.

Obrázek 3.2 ukazuje jistou souvislost mezi mírou nezaměstnanosti a podílem osob ze sociálně vyloučených lokalit, pro které bývá typická vysoká míra nezaměstnanosti, která

většinou dosahuje 90-100 %. Jak již bylo řečeno, nejvyšší podíl nezaměstnaných je v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, ve kterých je také nejvyšší podíl osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Nicméně velký podíl těchto osob se vyskytuje také v oblastech, kde podíl nezaměstnanosti dosahuje nízkých hodnot, jak je tomu např. v Hlavním městě nebo ve Středočeském kraji. Jedná se o pouhé odhady počtů těchto osob, a proto lze předpokládat, určité skreslení či nedostatek v tomto srovnání.

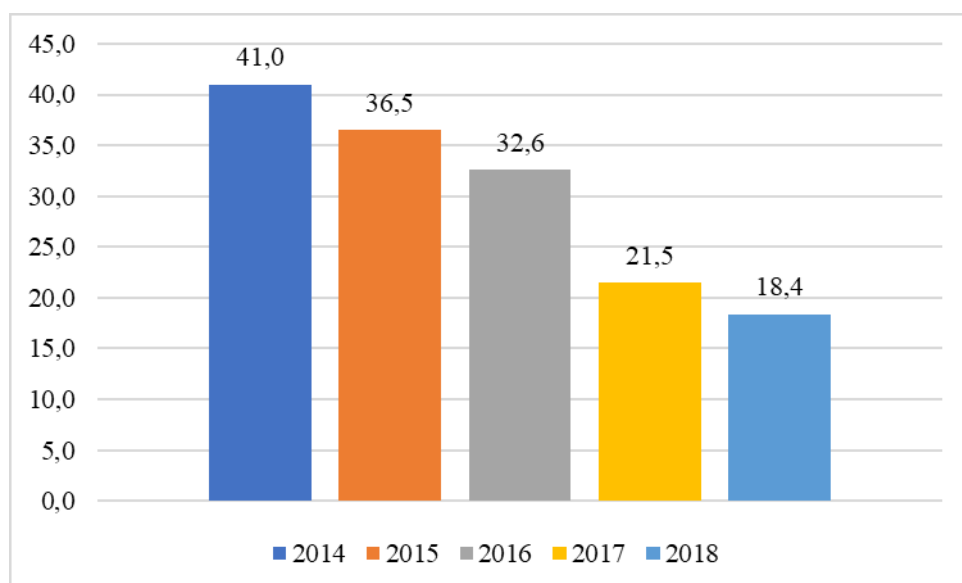
Obrázek 3. 2 Mezikrajské srovnání dlouhodobé nezaměstnanosti s podílem osob, žijících v sociálně vyloučených lokalitách (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2020c, Čada, 2015. Vlastní zpracování.

Strategie udává, že mezi skupinou ohroženou chudobou a sociálním vyloučením je skupina osob starších 50 let. Proto byly vytvořené programy, které se zaměřují na zaměstnávání těchto osob. Mezi hlavní patří Projekt 50 plus, který je určen osobám ve věku 50 a více let a jsou evidováni na Úřadu práce ČR. Projekt se na základě demografických předpovědí snaží tyto osoby, aby se znovu zapojily do pracovního procesu, jehož cílem je získat a udržet si kvalitní a dlouhodobé zaměstnání. Mezi nástroje lze zařadit motivační a vzdělávací poradenství, rekvalifikační kurzy, a v neposlední řadě také zprostředkování zaměstnání i formou společensky účelných pracovních míst. Počet nezaměstnaných osob ve věku 55+, se dle Grafu 3.4 každoročně snižuje. Oproti roku 2014, počet těchto nezaměstnaných osob klesl více než o 50 %.

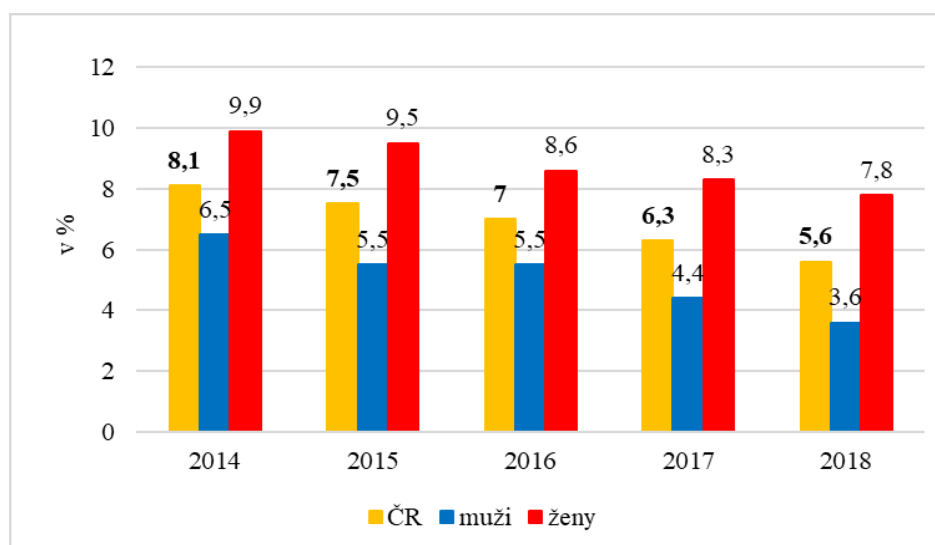
Graf 3. 4 Počet nezaměstnaných osob ve věkové kategorii 55 a více let (v tis. osob)

Zdroj: ČSÚ, 2020d. Vlastní zpracování.

Další program, který byl vytvořen pro rizikovou – ohroženou skupinu je projekt Záruky pro mladé. Ten se zaměřuje na osoby mladší 29 let (včetně). Je určen pro mladé, kteří nejsou zaměstnáni, nejsou součástí vzdělávací či profesní přípravy, a zároveň jsou evidováni na Úřadu práce ČR. Tento program garantuje, že každá osoba ve věku 15-24 let, která je uchazečem o zaměstnání dostane kvalitní nabídku práce. Cílem projektu je snížit míru nezaměstnanosti osob do 25 let, a to předběžně na hodnotu 11 %. Vývoj nezaměstnanosti těchto osob, kteří nejsou zaměstnáni a ani nejsou v procesu vzdělávání lze vidět v Grafu 3.5. Podíl nezaměstnaných mužů a žen v tomto věku se každoročně snižuje. Vyšších hodnot dosahuje nezaměstnanost žen, rozdíl je mezi 3–4 % v porovnání s muži po celé sledované období.

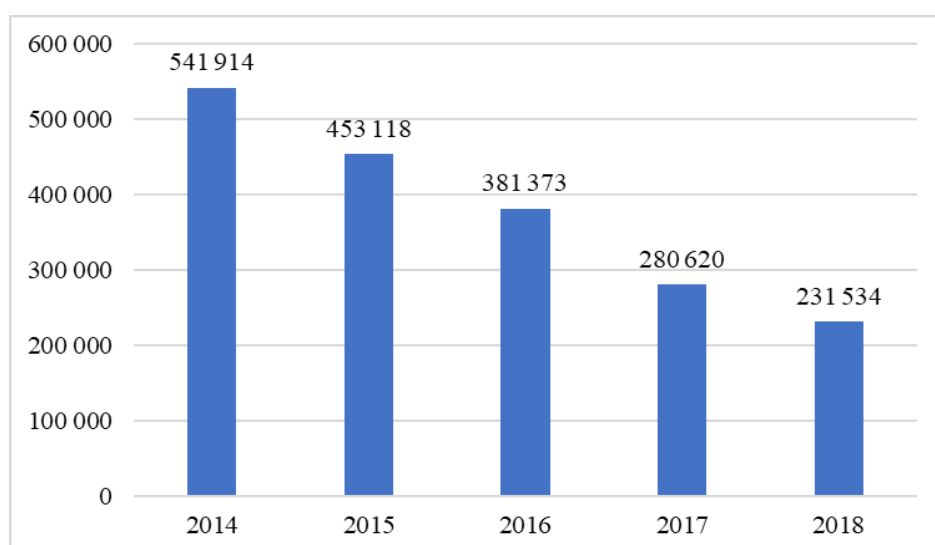
Graf 3. 5 Podíl nezaměstnaných lidí ve věku 15 až 24 let (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Jak bylo řečeno, klesá nezaměstnanost, ruku v ruce s ní roste zaměstnanost a ekonomika, zvyšuje se poptávka po práci, zvyšuje se počet volných pracovních míst a zároveň se snižuje počet uchazečů o zaměstnání, kteří jsou vedeni na úřadech práce. Počet uchazečů o práci se oproti roku 2014 snížil téměř o polovinu (viz Graf 3.6). Největší skupinou, která se zapojila do trhu práce, byly osoby se středním vzděláním bez maturity, osoby ve věku 30-39 let a také osoby starší 50 let.

Graf 3. 6 Počet uchazečů o zaměstnání vedených na Úřadu práce v letech 2014-2018 (v osob)

Zdroj: ČSÚ, 2020e. Vlastní zpracování.

Dobrá pracovní situace na trhu práce vedla také k růstu zaměstnanosti dlouhodobě nezaměstnaných osob, které byly vedeny na úřadu práce 12 měsíců a více. Od roku 2014 klesl počet dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů o téměř 180 tisíc osob, jak je patrné z Tabulky 3.5.

Tabulka 3. 5 Počet dlouhodobě nezaměstnaných osob vedených na ÚP ČR (v osob)

	2014	2015	2016	2017	2018
12 až 24 měsíců	90 688	58 232	45 253	29 101	19 613
více než 24 měsíců	146 477	129 323	98 910	65 411	40 916

Zdroj: ČSÚ, 2020f. Vlastní zpracování.

Úřad práce ČR spolupracuje s dalšími institucemi jako je ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a sociálními partnery, a společně napomáhají zabezpečovat poradenskou činnost, která by uchazeči měla zajistit kvalifikační a osobní předpoklady (Podcíl Strategie sociálního začleňování 2014-2020 1.8 - profilování uchazeče), a tak připravit uchazeče na konkrétní pracovní místo na trhu práce. Jak již bylo řečeno, mezi aktivity a nástroje aktivní politiky zaměstnanosti patří rekvalifikace (Podcíl 1.1), Odborná praxe (realizovaná u zaměstnavatelů) a krátkodobé pracovní příležitosti (umístění uchazeče tzv. Práce na zkoušku). Do projektů (3 700), které jsou pod vedením ÚP ČR se zapojilo 90 tisíc lidí a rozdělilo se zhruba 46 miliard korun (Úřad práce ČR, 2020a).

Příklady jednotlivých výsledků v rámci podcílů Strategie sociálního začleňování v oblasti zaměstnanosti-nezaměstnanosti, lze vidět v Příloze 2.

3.2.3. Vzdělávání

Kvalitní, spravedlivý a efektivní vzdělávací systém je považován za důležitý nástroj v boji proti sociálnímu vyloučení, který napomáhá snižovat sociální rozdíly. Investice do lidského kapitálu formou kvalitního vzdělání tak představují úspory, které získá stát za náklady spojené s výplatou budoucích dávek.

Strategie sociálního začleňování si určila pro oblast vzdělávání cíl, který má podpořit zajistit rovný přístup ke vzdělání. Mezi hlavní problémy patřící do oblasti vzdělávání řadí nedostatečné předškolní vzdělání dětí nejen ze znevýhodněného prostředí, nízkou úspěšnost na základních školách a s tím spojený předčasný odchod žáků, kteří opouštějí základní vzdělání, vysoký podíl předčasně ukončeného sekundárního vzdělávání a nízký počet absolventů terciálního vzdělání. K dalším problémům patří nízká motivace dětí k jakémukoli studiu. V neposlední řadě lze mezi problémy zařadit nedostatečnou připravenost vzdělávacího systému a pedagogů na inkluzivní vzdělání. Cílem však není pouze vzdělávání dětí, ale také zapojení dospělých na celoživotním učení, zvláště těch, kteří mají nízkou kvalifikaci (MŠMT, 2010).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, se ve svém dokumentu – Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě (ET 2020) taktéž zaměřuje na problematiku sociálního začleňování v rámci svých cílů. Cílem je podpořit spravedlnost a sociální soudržnost ve vzdělávání a to tak, že se snaží podpořit vzdělávání sociálně vyloučených osob (osoby se specifickými potřebami, cizinci) integrací a zapojením těchto žáků mezi ostatní do běžné výuky.

Hlavní cíl a podcíle v oblasti vzdělávání jsou uvedeny v Příloze 3. Příklady jednotlivých výsledků v rámci podcílů Strategie sociálního začleňování v oblasti zaměstnanosti/nezaměstnanosti, lze najít v Příloze 4.

Vzdělanostní strukturu obyvatelstva ve věku 15 a více let je zachycena v Tabulce 3.6. Lze zde vidět snižující se podíl lidí se základním vzděláním nebo bez vzdělání a se středoškolským vzděláním bez maturity. Snižování počtu těchto skupin obyvatelstva vede k rostoucímu podílu osob se středoškolským vzděláním, které je ukončeno maturitní zkouškou, a k růstu podílu osob s vysokoškolským vzděláním.

Tabulka 3. 6 Vzdělanostní struktura obyvatel ve věku 15 a více let (v %)

	2014		2015		2016		2017		2018	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
základní vzdělání a bez vzdělání	10,6	17,9	10,6	17,7	10,6	17,1	10,3	16,8	10,5	16,6
střední bez maturity	41,0	27,9	40,9	27,6	40,6	27,5	39,6	27,1	39,2	26,2
střední s maturitou	30,9	37,2	30,8	36,9	30,2	37,0	30,9	37,0	31,1	37,5
vysokoškolské vzdělání	17,6	16,9	17,8	17,8	18,7	18,4	19,1	19,1	19,1	19,6

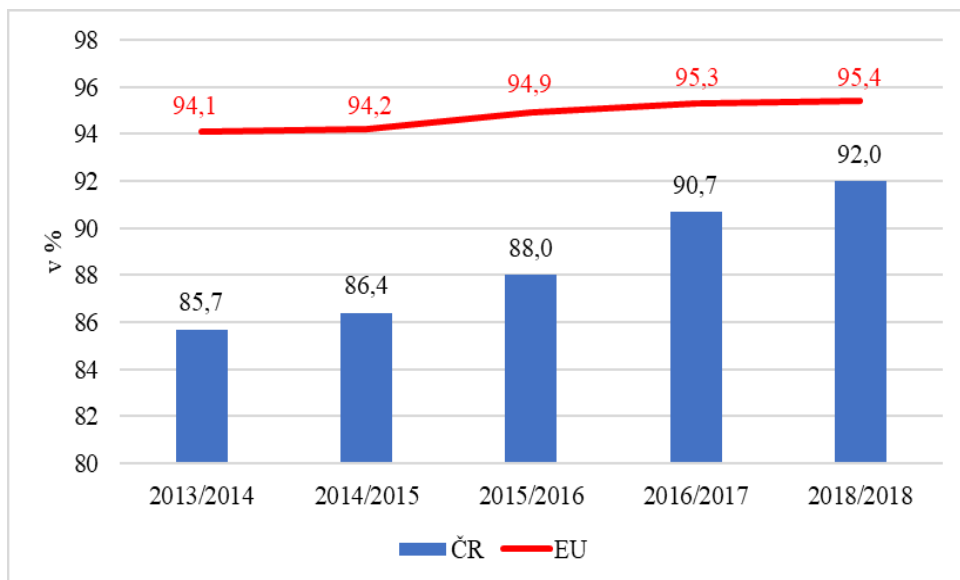
Zdroj: ČSÚ, 2020g. Vlastní zpracování.

Ve skupině vysokoškolsky vzdělaných osob je podíl mezi muži a ženami téměř totožný na úrovni kolem 19 % a meziročně tento podíl mírně roste. Patrné rozdíly jsou u středoškolského vzdělání s maturitou a u základního vzdělání či bez vzdělání, kde je podíl žen o přibližně 6 % vyšší. Podíl žen s maturitou, po mírném poklesu v roce 2015 roste a pohybuje se na úrovni okolo 37 %. Oproti tomu středoškolsky vzdělaných mužů bez maturity je v průměru o 13 % vyšší než podíl žen s totožným vzděláním.

Další problémovou oblastí, na kterou Strategie sociálního začleňování poukazuje, je zapojení většího počtu žáků do předškolního vzdělávání, a to i pro děti, které potřebují speciální vzdělávací potřeby. Počet dětí, které navštěvovaly předškolní vzdělávání (363 776 dětí) se oproti školnímu roku 2014/2015 snížil o více než 3,5 tisíce. Do předškolního vzdělávání se zapojilo téměř 11 tisíc dětí, které mají speciální vzdělávací potřeby (SVP), z nichž 7 tisíc bylo v třídách, které jsou určeny speciálně pro tyto děti a 4 tisíce dětí bylo v běžných třídách a každoročně jejich počet roste. Roste také počet dětí, které mají jiné než české občanství.

Podíl dětí ve věku čtyři a více let (Graf 3.7), které se účastnily předškolního vzdělávání meziročně roste okolo 2 p.b. Hodnoty se však nachází pod průměrem hodnot EU (95 %). Nejvíce navštěvovaly mateřské školy děti ve věku čtyř a pěti let, jejich počet však meziročně klesá. Oproti tomu počet dětí ve věku tří let se meziročně zvyšuje a za poslední tři roky se zvyšuje i počet šestiletých dětí.

Graf 3. 7 Podíl dětí ve věku čtyř a více let, kteří byli účastni na předškolním vzdělávání (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020a. Vlastní zpracování.

V rámci zapojení většího počtu dětí v mateřských školách a povinnost posledního předškolního vzdělání, roste počet zařízení zajišťujících předškolní vzdělávání, kde je vývoj zachycen v Tabulce 3.7 (Podíl 2.1 viz Příloha 3). Nejvíce mateřských škol bylo zřízeno soukromým sektorem. Dalšími zřizovateli byly obce, svazky obcí a kraje. Jedná se o nárůst 102 předškolních zařízení oproti roku 2014.

Tabulka 3. 7 Počet školských zařízení a počty jejich žáků dle druhu vzdělávání

Druh vzdělávání		2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Předškolní	školy	5 085	5 158	5 209	5 209	5 269
	děti	363 568	367 603	367 361	362 653	362 756
Základní	školy	4 095	4 106	4 115	4 140	4 155
	žáci	827 654	854 137	880 251	906 188	926 108
Střední (včetně nástavbového studia)	školy	1 331	1 310	1 304	1 307	1 308
	žáci	448 792	435 542	427 107	424 849	421 535

Zdroj: ČSÚ, 2020h. Vlastní zpracování.

V oblasti základního vzdělání je hlavním úkolem, snížit počet žáků, kteří předčasně ukončují základní vzdělání. Počty těchto žáků jsou uvedeny v Tabulce 3.8. Podíl žáků, kteří

předčasně ukončí základní vzdělání osciluje kolem 4,8 % (okolo 3900 žáků). Zatím co počet žáků s ukončeným základním vzděláním každoročně roste, počet žáků, kteří odcházejí mezi 1. – 7. třídou základní školy se meziročně zvyšuje.

Tabulka 3. 8 Předčasně ukončené základní vzdělání

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
1. až 7. třída	658	686	775	780	767
8. třída	3163	3113	3192	3241	3187
celkem neukončená ZŠ	3821	3799	3967	4021	3954
podíl neukončené ZŠ (v %)	4,84	4,78	4,99	4,98	4,82
ukončené základní vzdělání	78946	79515	79481	80803	82091

Zdroj: MŠMT, 2020a. Vlastní zpracování.

Pro děti, které předčasně ukončily základní vzdělání, jsou uskutečňovány kurzy, které se snaží poskytnout a umožnit dokončení základního vzdělávání (podíl 2.7, Příloha 3, přehled poskytnutých podpor je uveden v Příloze 4). Mezi organizátory těchto kurzů patří základní a střední školy, které ve školním roce 2014/2015 zorganizovaly 28 kurzů s 365 účastníky, zatím co v roce 2017/2018 byl již počet nabízených kurzů o 13 nižší a počet účastníků taktéž klesl a to o 205 dětí.

Důležitou roli pro spravedlivé vzdělávání hraje inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, která se projevuje nejen v předškolním, ale také v základním a středním vzdělání. Trendem posledních let je zvyšující se počet těchto žáků a jejich zapojení v běžných školách a třídách. Žáci s SVP mohou stále navštěvovat speciální třídy, které jsou buď ve speciálních školách (jejich počet se každoročně snižuje) nebo školách běžných a dále navštěvují běžné třídy v běžných školách a tím jsou zapojeni do vzdělávacího procesu, který má být spravedlivý pro všechny. Inkluze dětí s SVP přináší zvyšování zaměstnanosti, a to v nárůstu počtů asistentů pedagoga, kdy od školního roku 2013/2014 narostl počet těchto asistentů o více než 12 tisíc.

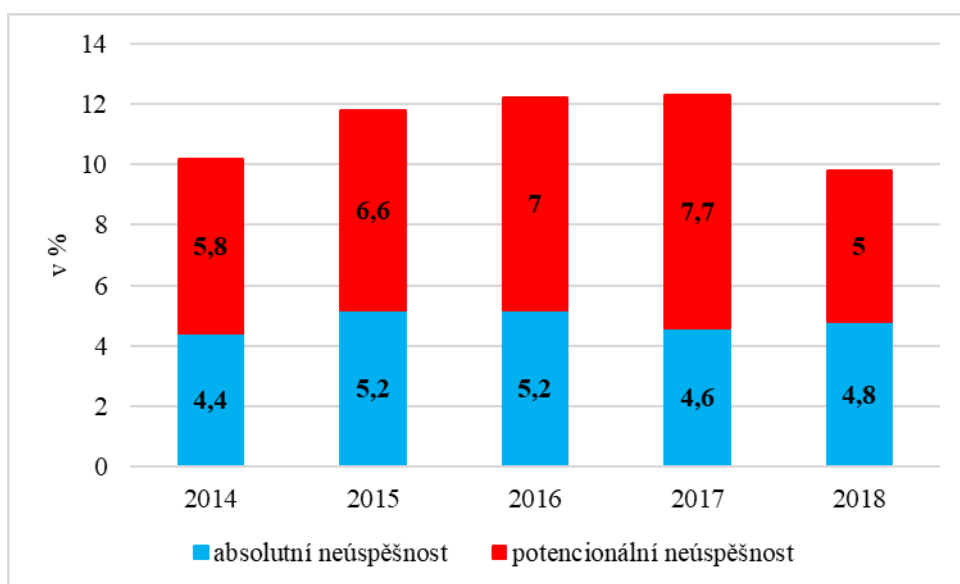
Mezi další oblast, kterou se zabývá strategie je zvyšující se počet dětí, kteří předčasně ukončují sekundární vzdělávání. Počty studentů a žáků jsou závislé na demografické struktuře

obyvatelstva a na jejím vývoji, počet žáků na středních školách se každoročně snižuje (viz Tabulka 3.6) a tím se také snižuje počet absolventů. Ve školním roce 2013/2014 bylo více než 101 tisíc absolventů středních škol a v průběhu pěti let se tento počet snížil na 78 tisíc absolventů. I přes snižující se počty studentů dochází k nárůstu celkové neúspěšnosti maturitních zkoušek. Od roku 2014 do roku 2017 má neúspěšnost (absolutní i potencionální) rostoucí charakter a v roce 2018 klesá (viz Graf 3.8). Důvodem neúspěšnosti jsou státní maturitní zkoušky, pro které je specifické, že podmínky pro splnění, jsou pro všech žáky stejné bez ohledu na typu střední školy.

Absolutní neúspěšnost (podíl studentů, kteří ukončili závěrečný ročník střední školy a kterým vypršela pětiletá lhůta pro dokončení maturitní zkoušky) v roce 2015 meziročně rostla o 0,8 p.b., v roce 2016 stagnovala na úrovni 5,2 % a v roce 2018 klesla na 4,8 %.

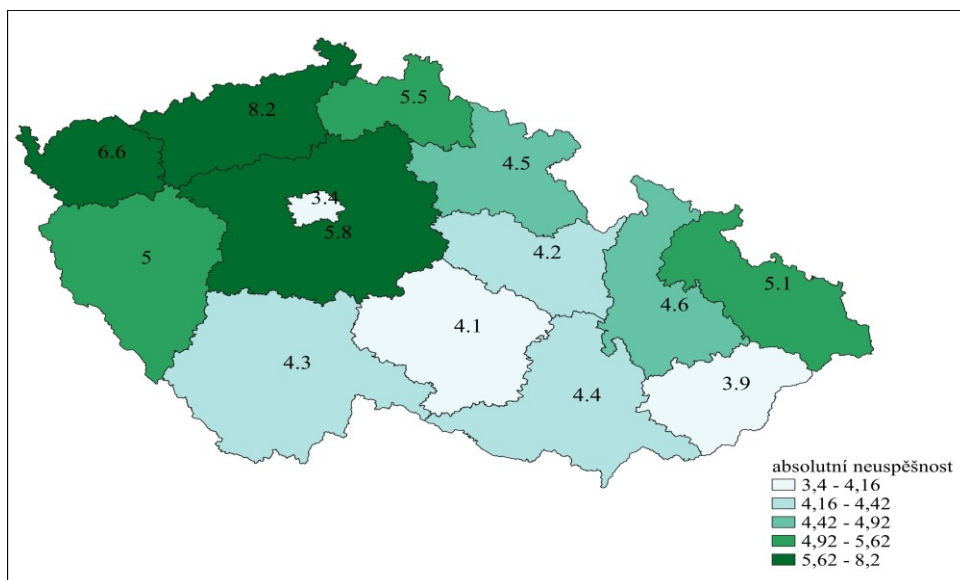
Graf 3. 8 Neúspěšnost maturitních zkoušek v letech 2014 - 2018

Zdroj: Cermat, 2019. Vlastní zpracování.

Potencionální neúspěšnost (podíl studentů, kteří ukončili závěrečný ročník a stále mají možnost maturitu dokončit, nebo podíl studentů, kteří nebyli připuštěni k maturitní zkoušce) je v porovnání s absolutní neúspěšností vyšší a rostoucích hodnot má do roku 2017, v roce 2018 se hodnota meziročně snížila o 2,7 p.b.

Obrázek 3. 3 Absolutní neúspěšnost maturitních zkoušek v roce 2018, mezikrajské srovnání (v %)

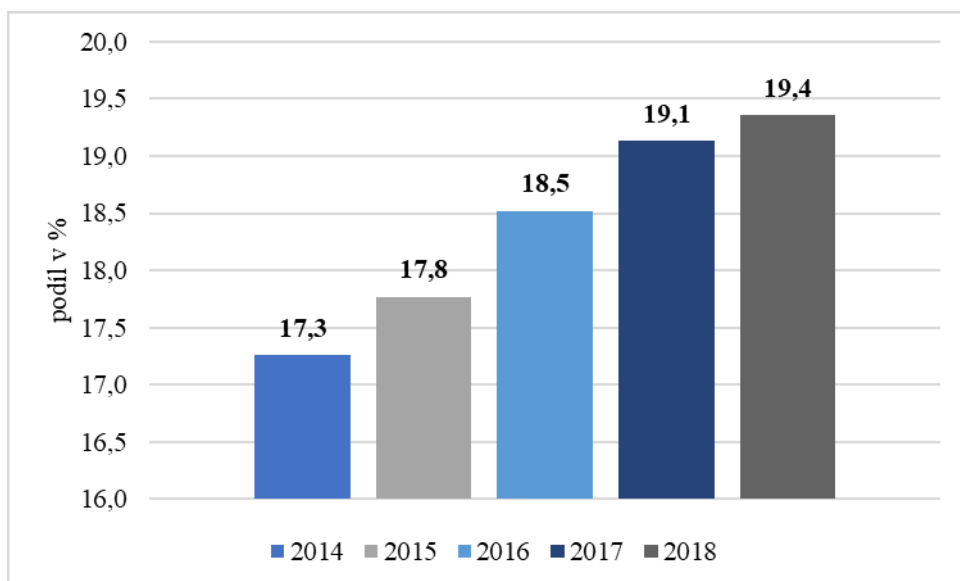

Zdroj: Cermat, 2019. Vlastní zpracování.

Absolutní neúspěšnost maturitních zkoušek se výrazně liší mezi kraji. Rozdíl mezi krajem s nejnižší (Hlavní město Praha) a nejvyšší hodnotou (Ústecký kraj) je téměř 5 % (viz Obrázek 3.3). Dalších šest krajů (Moravskoslezský, Plzeňský, Liberecký, Středočeský, Karlovarský a Ústecký) se pohybuje nad průměrem ČR 4,8 %.

Poslední oblastí, které se týká problematika začleňování je, aby se zvýšil podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva. Podíl osob s vysokoškolským vzděláním se každoročně zvyšuje (viz Graf 3.9), nejvyšší nárůst byl v roce 2016, kdy meziročně rostl podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí o 0,7 p.b. Počty studentů, kteří nastupují do vysokoškolského studia se pohybují na stejné úrovni, zatím co počet absolventů vysokých škol každoročně klesá. Největší počet, byli absolventi bakalářského a navazujícího magisterského studia. Nejméně absolventů bylo doktorského studia. Podíl vysokoškolsky studujících žen je vyšší než podíl mužů a roste se stupněm vzdělání. Pouze v doktorských studiích převažují více muži.

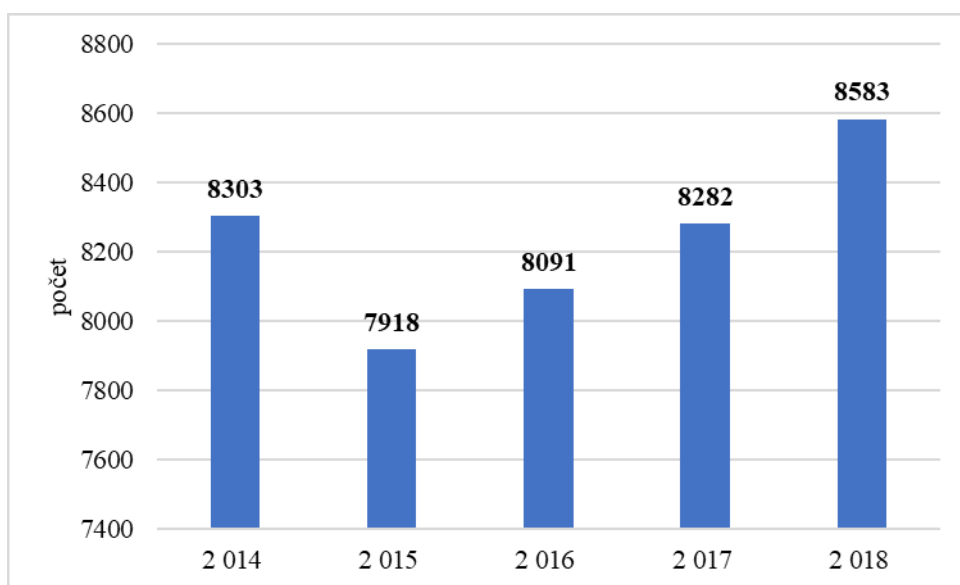
Graf 3. 9 Podíl osob ve věku 15 a více let s vysokoškolským vzděláním (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2020i. Vlastní zpracování.

Trendem posledních let je snižující se počet tuzemských studentů, a zároveň rostoucí počet studentů cizí státní příslušnosti, což vyplývá z Grafu 3.10. V roce 2015 poklesl počet zahraničních studentů téměř o 400 osob oproti roku 2014, nicméně v dalších letech počet studentů s cizí státní příslušností každoročně narůstal. Nejvyšší meziroční růst byl v roce 2018, kdy vrostl počet těchto studentů o 301 osob.

Graf 3. 10 Počet studentů, s cizí státní příslušností (v osob)

Zdroj: MŠMT, 2020b. Vlastní zpracování.

4 Zhodnocení plnění vybraných národních cílů sociálního začleňování a formulace doporučení

Zhodnocení cílů v oblasti sociálního začleňování vychází z analýzy statistických dat, které byly použity v přechozí kapitole. Jednotlivé hlavní cíle, které si ČR vytyčila jsou z oblastí chudoby, vzdělání a zaměstnanosti a celkový přehled o plnění vybraných cílů je v kostce znázorněn v Tabulce 4.1. V tabulce jsou uvedeny tři stěžejní roky. Počáteční rok 2010, kdy začala platnost strategie Evropa 2020, rok 2014 a 2018, které byly analyzovány. Výjimkou je oblast chudoby a sociálního vyloučení, zde je počáteční rok uveden rok 2008, který byl stanoven jako rok nula, se kterým se pokrok v této oblasti porovnává.

Tabulka 4. 1 Shrnutí plnění vybraných národních cílů

oblast	národní cíl	2010	2014	2018	stav
chudoba a sociální vyloučení	Udržení počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením s rokem 2008 a snaha o snížení těchto osob o 100 tis. osob	0 (2008)	35 tis.	302 tis.	√
zaměstnanost nezaměstnanost	Obecná míra zaměstnanosti na úrovni 75 %	70,4 %	73,5 %	79,9 %	√
	> Zaměstnanost žen ve výši 65 %	60,9 %	64,7 %	72,2 %	√
	> Zaměstnanost osob 55 až 64 let ve výši 55 %	46,5 %	54,0 %	65,1 %	√
	> Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let předběžně na 11 %	18,3 %	15,9 %	6,7 %	√
	> Míra nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací na úroveň 13 %	25 %	22,1 %	10,7 %	√
vzdělávání	Snížit podíl žáků a studentů, kteří předčasně ukončí školní docházku na hodnotu 5,5 %	4,9 %	5,5 %	6,2 %	X
	Podíl osob s terciálním vzděláním ve věku 30-34 let ve výši 32 %	20,4 %	28,2 %	33,7 %	√

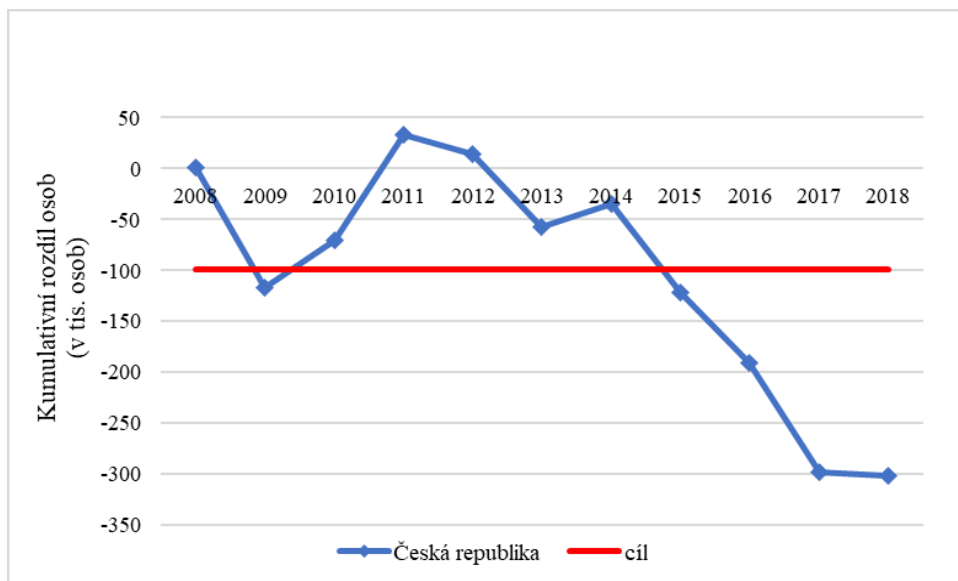
Zdroj: MPSV, 2020a. Vlastní zpracování.

4.1. Plnění cíle v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Národní cíl 1: Udržení počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením s rokem 2008 a snaha o snížení počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením o 100 tisíc osob.

Data Českého statistického úřadu (ČSÚ) i Eurostatu jednoznačně ukazují, že Česká republika patří mezi státy Evropské unie s nejnižší mírou ohrožení chudoby a sociálním vyloučením a během zkoumaného období, se pohybuje mezi státy s nejnižšími hodnotami. Téměř po celé sledované období si udržovala procentní míru počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením na úrovni roku 2008. Pouze od konce roku 2010 do první poloviny roku 2013 se tyto hodnoty nedařilo udržet a počet takto ohrožených osob stoupl nad stanovenou hranici. Naplnění cíle a snížení počtu ohrožených osob o 100 tisíc se poprvé stalo v roce 2009, jak je vidět v Grafu 4.1, kdy se snížil počet ohrožených osob o více než 100 tisíc osob.

Graf 4. 1 Vývoj počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením (v tis.osob)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Následkem finanční, ekonomické a hospodářské krize v roce 2008, se od roku 2009 počet lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením zvyšoval, nicméně se stále držel pod stanovenou hranicí roku 2008. Nárůst ohrožených osob pokračoval do roku 2011, kdy již počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením přesáhl hranici roku 2008

a dosahoval také nejvyšších hodnot (nárůst o 32 tisíc osob oproti roku 2008). V rámci oživení ekonomiky v následujících letech docházelo k opětovnému poklesu osob ohrožených vyloučením a chudobou. V roce 2014 mírně rostl počet lidí ohrožených vyloučením a chudobou, avšak v průběhu roku 2015 došlo k poklesu, který dosáhl cílových hodnot. Do konce roku 2018 se počet osob snížil dokonce třikrát, než byl stanoven národní cíl. Počet lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením klesl o 302 tisíc oproti roku 2008, kdy bylo chudobou a sociálním vyloučením ohroženo 1 566 tisíc osob.

I přes úspěšné splnění a plnění cíle zde však stále přetrvává fakt, že míra příjmové chudoby se neustále pohybuje kolem 9,7 %, což znamená, že příjmovou chudobou je ohrožen přibližně 1 milion osob (viz Tabulka 4.2). Nejnižších hodnot příjmové chudoby bylo dosaženo v roce 2017, a to 9,1 % (948 tisíc osob). V roce 2018 míra meziročně vzrostla o 0,5 p.b.

Tabulka 4. 2 Počet a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v letech 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
v tis. osob	1 002	1 006	1 001	948	996
v %	9,7	9,7	9,7	9,1	9,6

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Pokles počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením byl zapříčiněn vysokou ekonomickou aktivitou ČR, nízkou nezaměstnaností a s ní spojenou vysokou zaměstnaností, dále dostatečnou poptávkou po práci, zvyšováním příjmů domácností a růstem mezd ve veřejném i soukromém sektoru.

Problémem relativně vysoké míry příjmové chudoby, která se stále pohybuje na stejné úrovni, může být neefektivní přerozdělování finančních transferů (dávek), zkreslování údajů ve sběru dat, které nezohledňují insolvence a exekuce, zvyšování cen nemovitostí a energií, a s tím spojený růst nákladů na bydlení. Večerník a Mysíková (2015) ve své studii upozorňují na problém sběru dat, který se týká dotazování domácností na jejich příjmy, kde zpravidla dochází k jejich podhodnocení. Domácnosti totiž uvádějí, že výdělky jsou nižší, než jak ukazuje evidence firem. Dále vidí problém v hodnocení, poněvadž se nebere ohled na výdajovou a majetkovou stránku domácností.

Důvodem relativně vysoké míry příjmové chudoby je, že tempo růstů příjmů u populace s nízkým příjmem je pomalejší než u populace se středním příjmem. Následkem

toho roste počet lidí, jejichž příjem je pod hranicí chudoby (11963 Kč pro jednotlivce v roce 2018). Jelikož se chudoba týká lidí, kteří nemají příjem vyšší než 60 % mediánu čistého příjmu, liší se tak hranice chudoby v jednotlivých státech Evropské unie v závislosti na příjmech. Dle Destatis Statistisches Bundesamt (2018), má Česká republika téměř 6krát nižší hranici chudoby pro jednotlivce, než Švýcarsko s nejvyšší hranicí chudoby (26552 euro/rok).

Mezi doporučení, která by pomohla více zmírnit a potlačit příjmovou chudobu, je efektivnější zacílení a adresnost dávek pomoci v hmotné nouzi, navýšení existenčního a životního minima, neboť výše většiny dávek, které osoby sociálně vyloučené pobírají se odvíjí právě od násobku životního minima. Nicméně je důležité zmínit, že v dubnu 2020, došlo po osmi letech k navýšení těchto minim, kdy se životní minimum zvýšilo o 13,2 % a existenční minimum činí 2490 Kč měsíčně. Navýšení životního a existenčního minima zvýší počet příjemců dávek a projeví se také u osob, které na dávku dříve nedosáhly. Například osoba zdravotně postižená, takto může získat nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku. V současné době se také připravuje reforma dávek v oblasti bydlení, která by měla zrušit příspěvek a doplatek na bydlení. Obě tyto dávky by měl nahradit přídavek na bydlení.

V dnešní době moderní technologie, je taktéž důležitá osvěta, která se týká problematiky chudoby, sociálního vyloučení a také diskriminace. Zapojení nejen široké veřejnosti, ale také dětí do této problematiky. Neboť od útlého věku je nutno poukazovat na problematiku chudoby, poukázat na rozdíly a zároveň vzbudit sociální citění k vyloučeným osobám.

4.2. Plnění cíle v oblasti nezaměstnanost – zaměstnanost

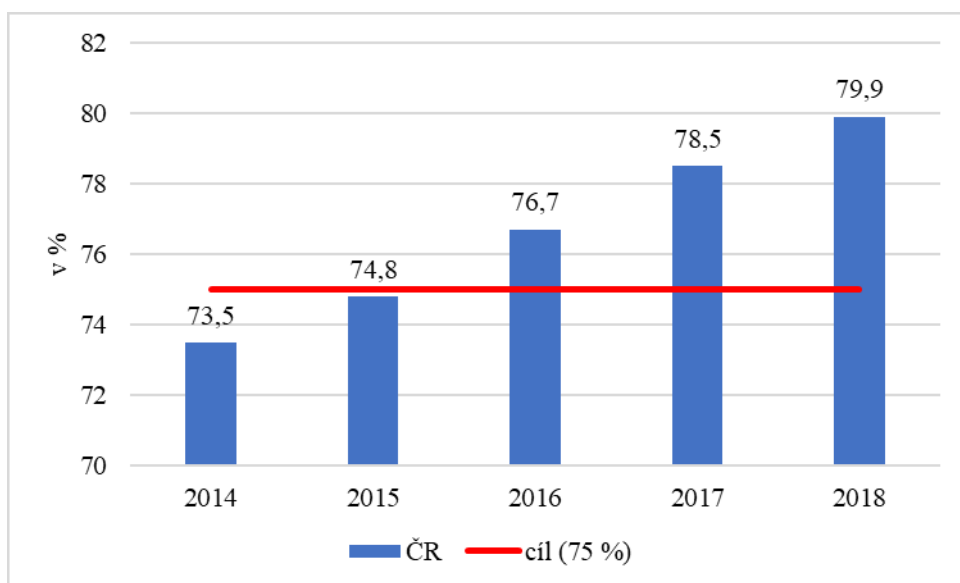
Národní cíl 2: Obecná míra zaměstnanosti na úrovni 75 %

Příznivý vývoj na trhu práce a rostoucí ekonomika byly příčinou snižování nezaměstnanosti. Obecná míra zaměstnanosti je v ČR vysoká, v rámci EU se pohybuje na předních příčkách a převyšuje tak i unijní průměr o 6, 7 %. Roste počet ekonomicky aktivních obyvatel a snižuje se počet nezaměstnaných osob, které jsou vedeny na úřadu práce, a to i dlouhodobě.

Stanoveného národního cíle bylo již dosaženo v průběhu roku 2015 (viz Graf 4.2) a od tohoto roku se udržovala nad stanovenou hranicí a meziročně rostla o téměř 2 p.b.

V mezikrajském srovnání taktéž docházelo k nárůstu zaměstnanosti a poklesu nezaměstnanosti. Největší nárůst počtu zaměstnaných osob byl v Hlavním městě Praha, kde se zvýšil počet zaměstnaných o 58,8 tisíc. Druhých nejvyšších hodnot dosáhl Moravskoslezský kraj, kde se počet zaměstnaných osob zvýšil o 51,8 tisíc v porovnání s rokem 2014. Oproti tomu kraj, kde se počet zaměstnaných zvýšil nejméně, byl kraj Liberecký s nárůstem 9,5 tisíce osob.

Graf 4. 2 Míra nezaměstnanosti ve věku 20 až 64 let (v %)

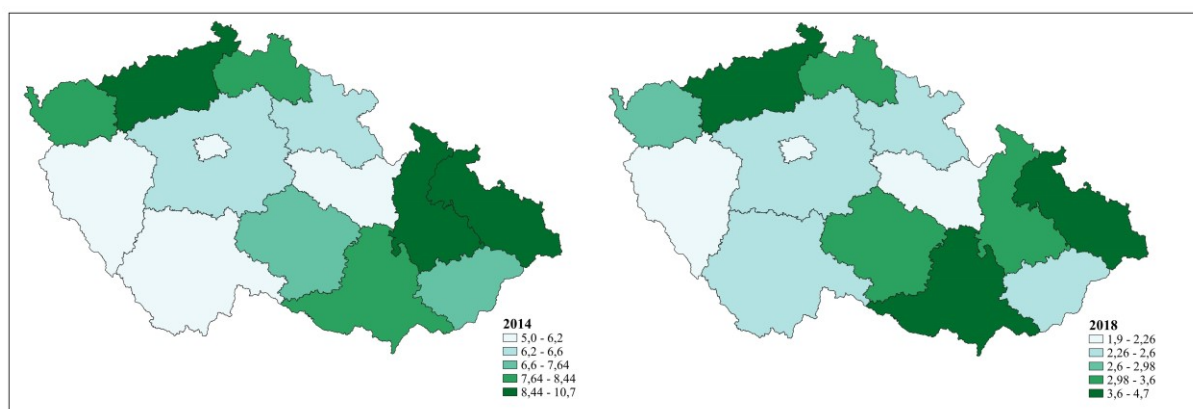
Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Pokud je pozornost zaměřena na podíl nezaměstnaných osob v krajích, je vývoj znázorněn v Obrázku 4.1, kde se nepatrně změnilo rozvržení podílu nezaměstnaných. Kraje, které se potýkaly s nejvyšším podílem nezaměstnanosti, byli Moravskoslezský a Ústecký kraj, i když v Ústeckém kraji, podíl nezaměstnaných klesl o více než 6 %, což byl největší procentuální rozdíl. V Moravskoslezském kraji podíl nezaměstnaných klesl o 5,15 % v porovnání s rokem 2014.

Ekonomický růst umožnil dlouhodobě nezaměstnaným uplatnit se na trhu práce. Odvětví, která se podílela na růstu zaměstnanosti byla obchod, ubytování, pohostinství a také doprava. Největší nárůst zaměstnanců byl ve vědeckých, administrativních, technických a informačních činnostech (Národní ústav pro vzdělávání, 2018).

Obrázek 4. 1 Podíl nezaměstnaných osob v letech 2014 a 2018 (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2020e. Vlastní zpracování

Nástroje využívané projekty Evropského sociálního fondu, které se převážně zaměřují na osoby dlouhodobě nezaměstnané, napomáhají snižování nezaměstnanosti a tím zvyšování zaměstnanosti. Mezi tyto nástroje a nástroje aktivní politiky zaměstnanosti patří zejména veřejně prospěšné práce a společensky účelná pracovní místa, která jsou poskytována plošně na celou republiku.

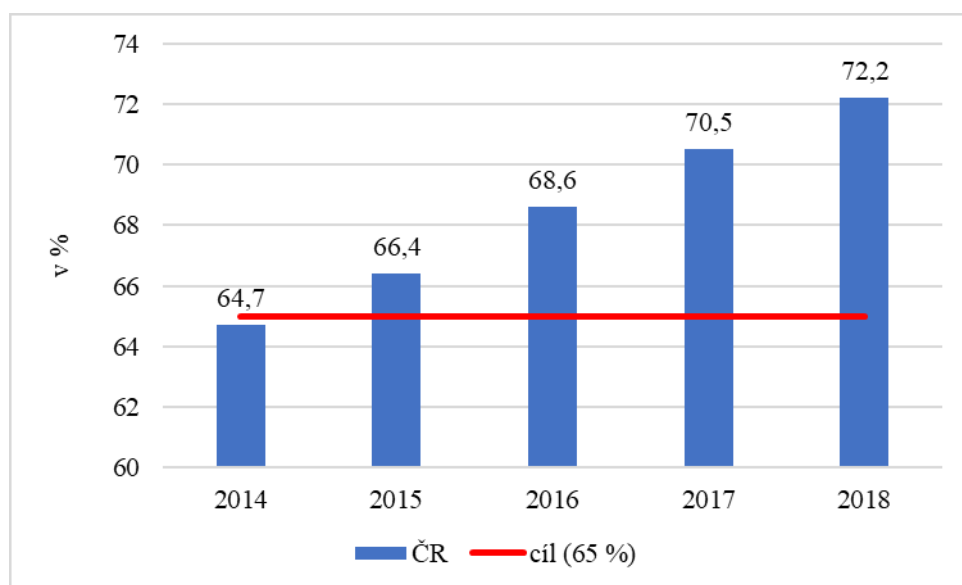
Součástí národního cíle v oblastech zaměstnanosti a nezaměstnanosti, jsou dílčí cíle směřovány na skupiny osob, které jsou sociálním vyloučením ohroženy. Proto je dále popsán vývoj zaměstnanosti žen a osob starších 50 let, vývoj nezaměstnanosti mladých a osob s nízkou kvalitací.

Podcíl 2.1: Zaměstnanost žen ve výši 65 %

Jednou z hlavních skupinou, kterou si vytyčila Strategie sociálního začleňování jako znevýhodněnou, byly ženy, respektive strategie zaměřila pozornost na zaměstnanost žen. Podíl zaměstnaných žen byl nižší než podíl zaměstnaných mužů. V ČR se v roce 2018 snížil počet nezaměstnaných žen, které byly vedeny na úřadu práce, více než dvakrát. V mezikrajském srovnání se pouze v kraji Vysočina snížil počet nezaměstnaných žen pouze 1,2krát, v ostatních krajích počet snížil více než dvakrát. Jak vyplývá z dat ČSÚ, podíl nezaměstnaných na Vysočině byl šestý nejvyšší v porovnání s ostatními kraji a počet pracovních míst určených pro kvalifikovanou pracovní sílu není vysoký, ale zvyšuje se.

Cílem strategie bylo zvýšit míru zaměstnanosti žen na 65 %, což se dařilo plnit již v průběhu roku 2015 (viz Graf 4.3) a na konci téhož roku dosáhla míra zaměstnanosti žen 66,4 %. V následujících letech míra zaměstnanosti meziročně rostla a v roce 2018 dosáhla 72,2 % což je o 7,2 % více než stanovený národní cíl.

Graf 4. 3 Míra zaměstnanosti žen (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Dobrý ekonomický vývoj a dostatečná poptávka po práci zapříčinila zvýšení míry zaměstnanosti žen. Mimo jiné k zvyšování míry zaměstnanosti žen přispěla novelizace školského zákona, která zavedla povinnou předškolní docházku pro děti ve věku pěti let. Dále, v návaznosti na novelizaci, vznikl také nárok pro umístění dítěte ve věku tří let do předškolního zařízení a možnost umístit i dítě mladší tří let za předpokladu, že školské zařízení disponuje dostatečnou kapacitou a odpovídajícími podmínkami. S novelizací školského zákona se navýšil počet mateřských školek, jejichž počet se v porovnání s rokem 2014 zvýšil o 129. Největší nárůst předškolních zařízení byl ve Středočeském kraji a v Hlavním městě Praze, kde byl nárůst oproti roku 2014 o více než 30 mateřských školek na jednotlivý kraj. Pouze ve dvou krajích došlo ke zrušení těchto zařízení, a to v Libereckém kraji (zrušení 2 mateřských školek) a v Moravskoslezském kraji, kde došlo k největšímu zrušení mateřských školek a to o 12 v průběhu sledovaného období. Z dat ČSÚ vyplývá, že od roku 2008 byl největší nárůst učitelů právě v mateřských školách a jelikož je učitelství doménou žen, přibyl i počet zaměstnaných žen.

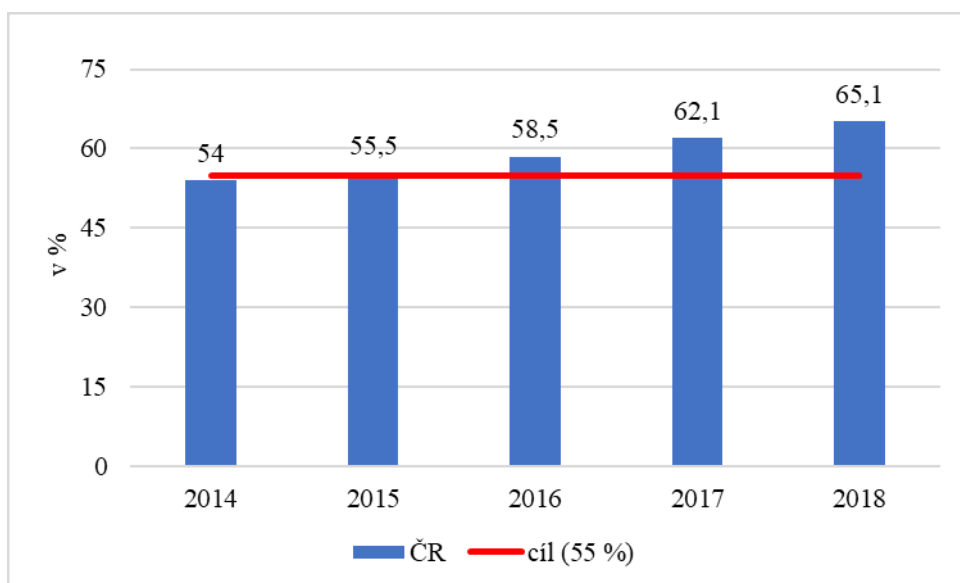
K zvýšení zaměstnanosti žen částečně napomohlo vybudování mikrojeslí, které jsou určeny pro děti od půl roku do čtyř let věku dítěte, ale pouze ve skupině maximálně čtyř dětí. Mikrojesle byly financovány z Evropského sociálního fondu a od roku 2016 bylo otevřeno více než 60 těchto zařízení. Deset a více mikrojeslí je v Moravskoslezském (10), Jihomoravském (20), Zlínském (18) a Středočeském (13) kraji. Jediným regionem, kde se mikrojesle nevyskytují je Liberecký kraj.

Nárůst předškolních zařízení, mikrojeslí a povinnost přijmout dítě od tří let do předškolního vzdělávání, umožnily ženám dřívejší nástup do zaměstnání. Stejně tak i svolnost některých zaměstnavatelů zaměstnat ženy na zkrácený úvazek, a tak skloubit pracovní a rodinný život žen.

Podcíl 2.2: Zaměstnanost osob ve věku 55 až 64 let ve výši 55 %

Další znevýhodněnou skupinou v oblasti zaměstnanosti jsou osoby předdůchodového věku, které nejsou zaměstnány. V roce 2014 míra zaměstnanosti osob ve věku 55 až 64 let dosahovala výše 54 % a měla rostoucí tendenci. Již na konci roku 2015, dosáhla stanovených hodnot a každoročně míra zaměstnanosti starších osob rostla. V roce 2017 byl meziroční nárůst o 3,6 p.b. (viz. Graf 4.4).

Graf 4. 4 Míra zaměstnanosti osob ve věku 55 až 64 let (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

K rostoucí zaměstnanosti pomohla dostatečná poptávka po práci a dostatečná nabídka pracovních míst. Růst zaměstnanosti souvisí se stárnutím populace a stále se zvyšujícím se důchodovým věkem. Nejen že se zvyšuje počet zaměstnaných lidí předdůchodového věku, ale také se zvyšuje počet osob, které již starobního důchodu dosáhli a jsou starší 65 let. Počet zaměstnaných osob starší 65 let se v porovnání s rokem 2014 zvýšil o 56 tisíc.

Důvodem nárůstu zaměstnaných starších osob je také poskytování rekvalifikačních, poradenských a motivačních služeb, které se snaží pomoci v usnadnění získání kvalitního zaměstnání a již zmiňovaný posun odchodu do důchodu.

Podíl 2.3: Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 až 24 let předběžně na 11 %

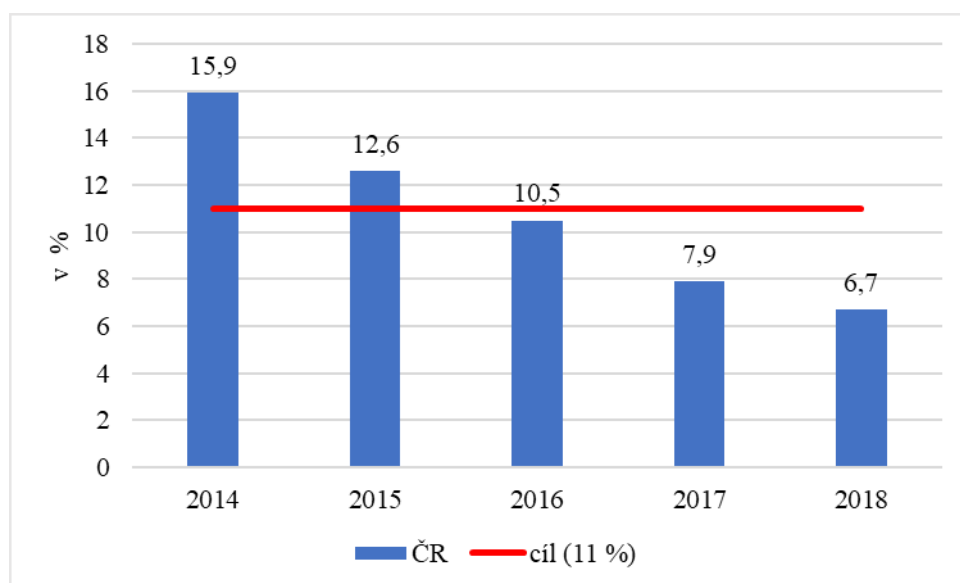
V oblasti nezaměstnanosti mladých je snahou dosáhnout co nejnižších hodnot. Cílem je zapojit mladé, kteří nepracují a ani se neúčastní neformálního nebo formálního vzdělávání, do pracovního procesu a pomoci jim v zapojení na trhu práce. Snahou politik je tyto mladé motivovat k dalšímu vzdělávání, který je investicí do lidského kapitálu a v budoucnu přinese vyšší užitky a lepší podmínky na trhu práce.

Důvodem neaktivity mladých, kteří si nehledají práci (dle výběrového šetření pracovních sil) je víra, že je osloví bývalý zaměstnavatel s novou nabídkou, péče o dítě nebo jiného člena domácnosti a často je důvodem nemoc či neschopnost pracovat. Neaktivních mladých, kteří nechťejí pracovat je dvakrát více než těch, kteří pracovat chtějí a práci si hledají. I přes to se dařilo snižovat nezaměstnanost dlouhodobě nezaměstnaných osob, kdy v roce 2015 byl podíl dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí v evidenci úřadu práce větší než 30 % (Národní ústav pro vzdělávání, 2018).

V roce 2014 byl počet nezaměstnaných mladých osob necelých 80 tisíc a z toho jedna čtvrtina byly osoby mladší 19 let. Vyšší počet nezaměstnaných ve sledované skupině byl zaznamenán u mužů. V mezikrajském srovnání byl nejvyšší počet mladých nezaměstnaných v Moravskoslezském, Ústeckém a Jihomoravském kraji, i když jejich počet od roku 2014 poklesl téměř třikrát. Všechny tyto tři kraje se řadí ke krajům s nejvyšším podílem nezaměstnanosti a jejich hodnoty přesahují průměr ČR.

V souhrnu všech skutečností se dařilo plnit stanoveného národního cíle, kdy cílové hodnoty míry nezaměstnanosti bylo dosaženo v průběhu roku 2016. Od roku 2014 má vývoj klesající charakter a v roce 2018 klesla míra nezaměstnanosti mladých na 6,7 % (viz Graf 4.5).

Graf 4. 5 Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 až 24 let (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

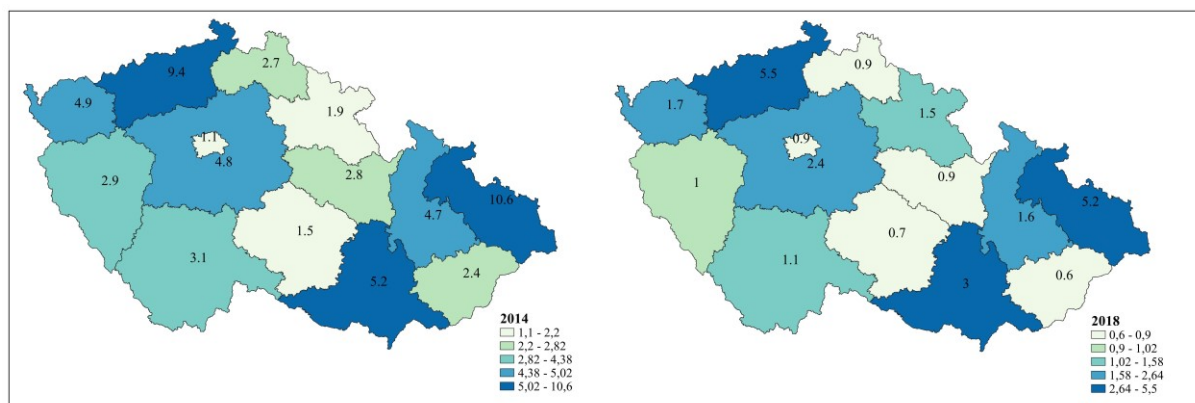
Důvodem poklesu míry nezaměstnanosti mladých je dostatek pracovních míst, ze kterých si mohou mladí vybírat a značnou měrou se na snížení nezaměstnanosti podílely projekty Záruky pro mladé, jak uvedlo sdělení Evropské komise v říjnu roku 2016.

Podcíl 2.4: Míra nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací na 13 %

Stejně jako skupina osob ve věku 15 až 24 let, jsou další ohroženou skupinou nezaměstnané osoby, kteří mají základní nebo dokonce žádné vzdělání. Míra zaměstnanosti osob se základním vzděláním nebo bez vzdělání se každoročně snižuje, ale počet dětí, které každoročně nedokončí základní vzdělání, se stále pohybuje kolem 4 tisíc. Nízká úroveň vzdělání vede k zaměstnávání těchto osob na sekundárním trhu práce, který je charakteristický nízkými výdělky s nemožností dosáhnout primárního trhu práce. Nízká kvalifikace je také příčinou dlouhodobé nezaměstnanosti.

Počet uchazečů o zaměstnání s nízkou kvalifikací od roku 2014 klesl o více než polovinu. V krajském srovnání na tom byly nejhůře kraje Moravskoslezský, Jihomoravský a Ústecký (viz Obrázek 4.2), který měl 5195 uchazečů o zaměstnání bez vzdělání, což představovalo téměř 45 % ze všech nezaměstnaných osob v roce 2018 a zároveň byl v Ústeckém kraji největší podíl absolutně neúspěšných maturitních zkoušek.

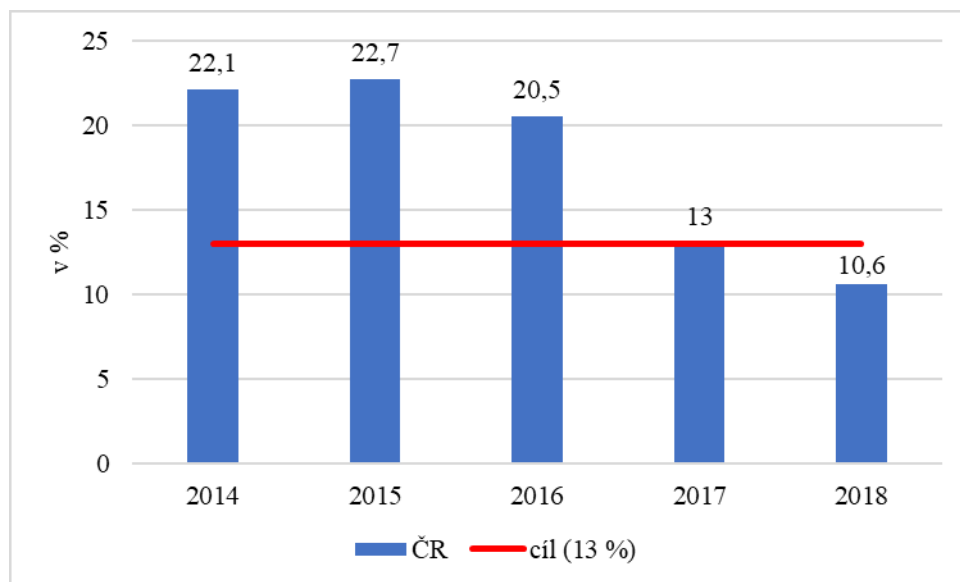
Obrázek 4. 2 Počet nezaměstnaných osob se základním a nižším vzděláním v letech 2014 a 2018 (v tis. osob)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování 1

I přes rostoucí počet osob bez vzdělání, kteří jsou v evidenci Úřadu práce, se dařilo snížit míru nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací pod stanovenou hodnotu 13 %, jak uvádí Graf 4.6 a daného cíle tak bylo v roce 2017 dosaženo.

Graf 4. 6 Míra nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020a. Vlastní zpracování.

K poklesu míry nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací přispěla vysoká poptávka po práci a dále zaměstnávání vyloučených osob v sociálních podnicích. Díky programům aktivní politiky zaměstnanosti a projektům jako je Vzdělávání a dovednosti pro trh práce, se

snižuje počet osob i dlouhodobě nezaměstnaných a zdravotně znevýhodněných. Mezi tyto nástroje patří poradenská činnost, rekvalifikace a také doprovodná opatření, která mohou žadateli pomoci uhradit poplatky, které jsou s pojené rekvalifikací či poradenstvím (např. stravné, doprava aj.). Dále mezi nástroje patří prostupné nebo sezónní zaměstnávání poskytované státními podniky a terapeutické dílny, které se zaměřují na zaměstnávání zdravotně postižených ať už v rámci jejich rehabilitace nebo začlenění na trh práce. Dalším důvodem vylepšení situace je účast na celoživotním neformálním vzděláváním, které vychází ze statistických dat ČSÚ.

Doporučení v oblasti zaměstnanosti/nezaměstnanosti, je pokračovat v programech pro ohrožené skupiny jako jsou projekty Projekt 50+ nebo Záruky pro mladé, protože jak uvedla Monitorovací zpráva o občanské společnosti, tyto projekty přispívají k zaměstnanosti ohrožených skupin.

Společně se vzděláváním vytvářet osvětu a motivovat lidi, nejen k formálnímu vzdělávání, ale také zapojování lidí do neformálního a celoživotního vzdělávání, neboť stále se rozvíjející nové technologie, budou potřebovat nové dovednosti a kvalifikované pracovníky.

Dalším doporučením je více podpořit firmy, které si sami, dle svých požadavků, vychovávají a vyučují své budoucí zaměstnance a to nejen formou rekvalifikace, ale vytvořením specializovaných tříd a škol, které by byly určeny pouze pro jejich účely.

Nadále podporovat sociální podniky, které se zaměřují na zaměstnávání znevýhodněných lidí. Sociální podnik/podnikání je součástí různých koncepcí a strategií, které se týkají sociální oblasti a je tedy meziřesortním tématem, který však nemá koordinační orgán. Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018 uvádí bariéry, kterými se sociální podniky setkávají. Mezi ně řadí nedostatek startovního kapitálu, který by byl spojen s efektivním poradenstvím, administrativní zatížení a náročné podmínky získání grantů. Bariérou je také vnímání sociálního podnikání laickou veřejností jako něco bezvýznamného a nepřínosného pro ostatní. Mezi hlavní doporučení k podpoře sociálních podniků je nutnost dopracování Zákona o sociálním podniku, vytvoření strategie Sociálního podnikání na centrální úrovni a. vytvoření dobrého povědomí a propagace sociálního podnikání u laické veřejnosti. Dalším doporučením je snížit administrativní zátěž spojenou se získáváním grantů pomocí méně složitých a menších podpor.

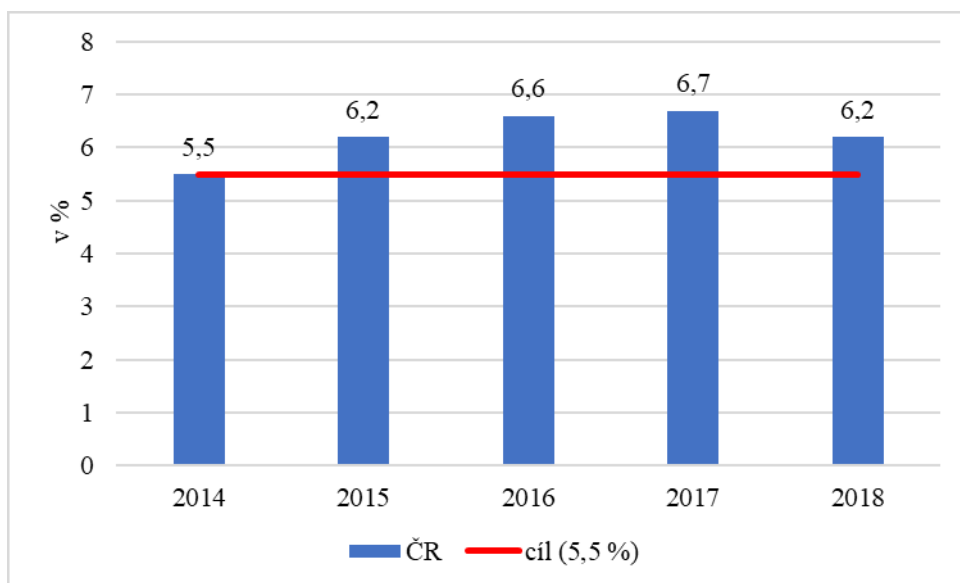
4.3. Plnění cílů v oblasti vzdělávání

Národní cíl 3: Snížit podíl žáků a studentů, kteří předčasně opouští vzdělávací systém na hodnotu 5,5 %

Eurostat uvádí, že osoby, které předčasně opouští vzdělávací soustavu, jsou osoby 18 až 24 let staré, dosáhly nižšího středního vzdělání a zároveň se v průběhu posledních čtyřech týdnů neúčastnily žádné odborné přípravy nebo vzdělávání.

Podíl těchto žáků je relativně nízký, ale od roku 2014, kdy podíl těchto žáků dosáhl cílových hodnot, dochází každoročně (mimo rok 2018) k nárůstu podílů žáků, kteří povinnou školní docházku opouštějí před jejím řádným ukončením. V roce 2018 poklesl podíl těchto studentů a žáků na 6,2 %, jak vyplývá z Grafu 4.7 a stanoveného cíle se tak nedaří plnit, i když se podíl osob předčasně opouštějících základní vzdělávací systém pohybuje pod průměrem Evropské unie (10,6 %).

Graf 4. 7 Podíl žáků, kteří předčasně opouští vzdělávací systém (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Jedním z důvodů je demografický vývoj populace, neboť každoročně roste počet dětí, ve věkové kategorii do 15 let, čímž roste počet dětí s ukončeným základním vzděláním, ale podíl žáků, kteří předčasně opouštějí základní školy se pohybuje okolo 4,8 % (z celkového počtu žáků ukončujících základní vzdělání). Ročně tak předčasně opouští základní vzdělávací

system okolo 4 tisíc osob, z čehož téměř jedna pětina předčasných odchodů z povinné školní docházky je u dětí ve věku 6 až 13 let.

Důležitou roli zde hrají regionální disparity. Značnou měrou k neschopnosti snižování podílu těchto dětí přispívají regiony s vyšším výskytem sociálně vyloučených lokalit, kde jsou odchody až 13krát častější, než je republikový průměr. Hovoří o tom Monitorovací zpráva občanské společnosti o implementaci národní strategie romské integrace v ČR. Nejhorších výsledků dosahuje region Severozápad, tedy Karlovarský a Ústecký kraj, kde je podíl sociálně vyloučených lokalit nejvyšší. Zpráva také uvádí, že 39 % romských dětí předčasně ukončí základní vzdělání před závěrečným ročníkem základní školy a odchody u romských dětí jsou osmkrát častější než u dětí neromských (Evropská komise, 2018).

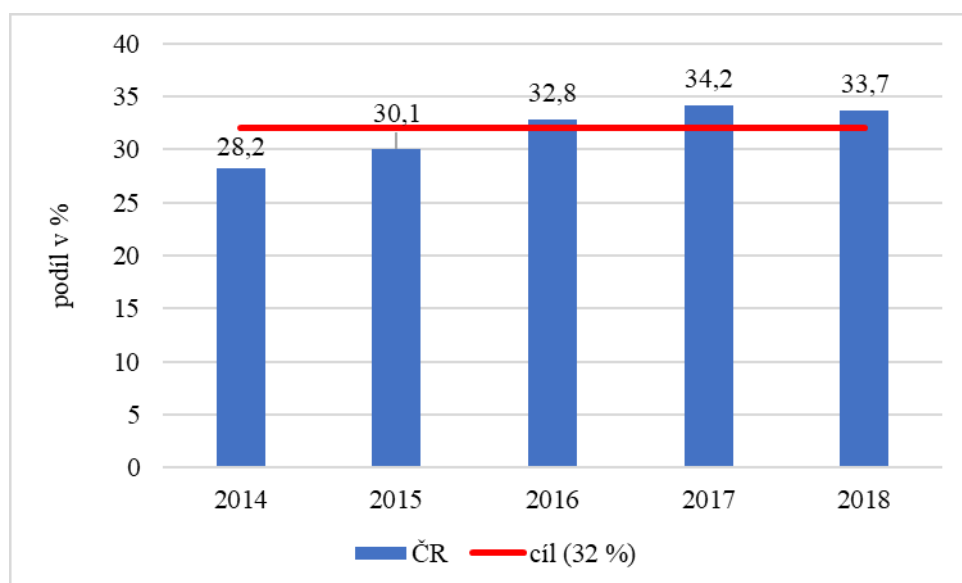
Na základě výzkumu, kterou provedla Agentura pro sociální začleňování vyplynulo, že dvě třetiny dětí, které předčasně ukončí základní vzdělávání, jsou ze sociálně vyloučených oblastí. Jednou z hlavních příčin předčasných odchodů uvádí nedostatečné vzdělání a motivace ze strany rodičů, kteří chtějí, aby děti místo dalšího studia zůstaly doma a pomáhaly s péčí o jiné členy domácnosti. Nezájem žáků o další vzdělávání je způsobeno strachem z nového prostředí a strachem, že bude odloučeno ze své komunity. Dalším důvodem je výskyt diskriminace na školách, neboť jedinec ze sociálně vyloučených lokalit do kolektivu nezapadá.

Národní cíl 4: Podíl osob s terciálním vzděláním ve věku 30 až 34 let ve výši 32 %

Dalším cílem, který se daří plnit, je zvyšující se podíl osob s vysokoškolským vzděláním ve věku 30 až 34 let. Stanoveného národního cíle bylo dosaženo již v průběhu roku 2016 a do roku 2017 podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v této věkové skupině meziročně rostl (viz Graf 4.8). Poté se podíl těchto osob snížil meziročně o 0,5 p.b. a přesáhl tak cílovou hranici o 1,5 %.

I přes každoročně se snižující počty absolventů vysokých škol, se daří zvyšovat počet lidí s vysokoškolským vzděláním a tím i podíl ve zkoumané kategorii. Důvodem zvyšujícího se podílu sledované skupiny, je vysoký počet absolventů vysokých škol (veřejných i soukromých) v předchozích letech, kteří v období roků 2014 až 2018 dosáhli věku 30 až 34 let. Od roku 2001 do roku 2012 se počet absolventů vysokých škol každoročně zvyšoval a to z 30 tisíc na 90 tisíc absolventů v roce 2012, tudíž roste podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí.

Graf 4. 8 Podíl osob ve věku 30 až 34 let s terciálním vzděláním (v %)

Zdroj: Eurostat, 2020. Vlastní zpracování.

Dalším důvodem byla účast osob na celoživotním vzdělávání, jak vyplývá z dat ČSÚ, kdy se na formálním vzdělávání podílelo nejvíce osob z věkové kategorie 25 až 34 let, s největším podílem dosaženého terciálního vzdělání. Na celoživotním vzdělávání se nejvíce podílely (mimo studenty) osoby zaměstnané, osoby na rodičovské dovolené a osoby v domácnosti.

V oblasti vzdělávání hrají důležitou roli pedagogové, kteří svou činností, dovednostmi a schopnostmi učí nové věci, motivují žáky a rozvíjejí jejich potenciál. Jedním z doporučení je navýšit počet romských pedagogů a asistentů pedagoga, kteří budou lépe motivovat žáky a sami se mohou stát vzorem pro děti. Současně se stárnutím učitelů, zacílit na obory učitelství, zatraktivnit toto povolání a přilákat tak větší počet zájemců o obor učitelství. Vytvořit nové modernější přístupy a metody výuky na základních školách.

Současně pokračovat v materiální podpoře sociálně vyloučených, formou bezplatného stravování a zajištění pomůcek, potřebných k výuce, neboť ne všichni rodiče si mohou dovolit zaplatit dětem obědy, nebo zajistit pomůcky důležité pro výuku dítěte (dětí). Pokračování těchto dotačních programů je prospěšné a přispěje k většímu zapojení dětí do kolektivu, jak uvádí Monitorovací zpráva občanské společnosti (Evropská komise, 2018).

Zpráva o stavu lidských práv v ČR uvedla, že romské děti již nejsou znevýhodněné nebo postižené, ale jsou prostorově vyloučené, protože vznikají čistě romské, nebo většinové třídy či školy. Doporučením v této oblasti je snaha o inkluzi dětí a zabránit

vytváření čistě romských tříd a škol. Vytvořit povinnost školy přijmout procento romských nebo jinak vyloučených dětí do vzdělávacího systému a tím je zapojit do vzdělávání.

Na základě analýzy PISA (Programme for International Student Assessment), kdy se zjišťovala úroveň gramotnosti žáků, bylo zjištěno že rozdíly ve výsledcích mezi žáky (v rámci jedné školy) nebyly tak patrné, ale rozdíly mezi jednotlivými školami, již byly patrné. Doporučením je lépe slatdi školské osnovy a zaměřit se na jednotnější systém hodnocení.

Jedním z důvodů jak ovlivnit a podpořit vzdělání dětí je možnost krácení dávek rodičům, jak je to již u příspěvku na bydlení. Dítě, které zaměška více než 100 hodin za pololetí a nedoloží potvrzení o absenci ze zdravotních důvodů, budou rodičům kráceny dávky. Jinou motivací pro důvod dokončení studia by mohl být nějaký příspěvek, který by byl poskytnut, za úspěšné ukončení vyššího sekundárního vzdělání.

Dalším doporučením je podpora a zaměření se na talentované žáky, kteří nejsou jen ohroženi sociálním vyloučením. Snažit se podpořit jejich schopnosti a dovednosti, doporučit jim změnu vzdělávacího zařízení, které by lépe rozvinulo jejich potenciál např. gymnázium, konzervatoř atd. Společně s finančními podporami tak

V rámci nesouladu kvalifikace a požadavků na pracovní pozici hraje důležitou roli výše vzdělání, nicméně stále je zapotřebí pracovní síla ze zapomenutých, ale stále žádaných oborů, jako jsou svářeči, soustružníci aj. Doporučením je osvěta těchto oborů.

5 Závěr

Chudoba patří mezi téma se složitou problematikou. Jelikož neexistuje jednotná charakteristika chudoby a často je vnímána pouze subjektivně, lze ji spojit s oblastmi jako je vzdělávání, nezaměstnanost a bydlení.

Hlavním předpokladem snižování chudoby a sociálního vyloučení jsou správně nastavené politiky, které se vzájemně doplňují a snaží se v problematických oblastech najít takové řešení, které by bylo přínosné pro všechny zúčastněné. V oblasti chudoby a sociálního vyloučení hraje nejdůležitější roli sociální politika, jejíž cílem je, pomocí svých opatření a nástrojů, zajistit sociálně vyloučeným a chudobou ohroženým lidem důstojné podmínky k životu.

Základní vzdělávání je důležitou oblastí, od kterého se odvíjí další vývoj, budoucnost a kvalita života člověka ve společnosti. Předčasně ukončené základní vzdělání je překážkou, která brání v rozvoji jednotlivce. S nízkou úrovní vzdělání je spojena problematika nezaměstnanosti a zejména té dlouhodobé, která zase úzce souvisí s chudobou a sociálním vyloučením. Nejdůležitější roli proto hraje kvalitní základní vzdělání, rozvíjející dovednosti a vědomosti žáků, které získávají s pomocí kvalitních a kvalifikovaných pedagogů. Učitelé se snaží v žácích najít kvality a schopnosti, které by žáci využili k dalšímu studiu, které jim napomůže k snazšímu přístupu na trh práce. Nelze také opomenout roli preprimárního vzdělávání, které se již od raného věku snaží učit základním principům chování a dovednostem, které by měly podpořit jejich další vývoj, ale taky sociální soudržnost.

Diplomová práce se zaměřila na problematiku chudoby a sociálního vyloučení s cílem zjistit, zda a v jaké výši se České republice dařilo národní cíle v oblasti sociálního začleňování plnit.

Na základě zjištěných údajů se České republice dařilo stanovených cílů plnit. Z regionálního (krajského) srovnání docházelo ve všech sledovaných ukazatelích ke zlepšování situace, nicméně zde stále přetrvávají regionální disparity, které lze spojit se sociálně vyloučenými lokalitami. Kraje Ústecký a Moravskoslezský, kde se vyskytuje největší podíl osob ze sociálně vyloučených lokalit, dosahuje ve všech zkoumaných oblastech nejhorších výsledků. Ať už se problematika týká vzdělání, nezaměstnanosti a chudoby. Nicméně příznivý ekonomický vývoj, dostatečná poptávka po práci, rostoucí mzdy a příjmy domácností vedly ke snižování nezaměstnanosti napříč kraji, což zapříčinilo rostoucí počet zaměstnaných osob, snižující se počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením.

V oblasti vzdělání se zvýšil podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva a současně s využitím nástrojů stanovených v rámci Strategie sociálního začleňování (viz Příloha 1 a Příloha 3) se zaměřením se na ohrožené skupiny, se dařilo téměř ve všech oblastech k plnění cílů.

Diplomová práce si stanovila hypotézu, že Česká republika do roku 2020, dosáhne stanovených národních cílů v oblastech chudoby, sociálního začleňování, nezaměstnanosti a vzdělávání, které vycházejí ze strategie Evropa 2020. Na základě provedené analýzy lze výzkumnou hypotézu formulovanou v úvodu práce potvrdit, neboť téměř ve všech stanovených národních cílech se jí již podařilo naplnit. Pouze v oblasti vzdělávání, snížit podíl žáků, kteří předčasně ukončují základní vzdělávání sice dosud nedošlo k naplnění cíle, nicméně z dostupných dat a údajů se jí v roce 2020 podaří dosáhnout.

Seznam použité literatury

Publikace

BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK. *Kdo drží Černého Petra. Člověk v tísní – společnost při České televizi*, o.p.s., 2007. ISBN: 978-80-86961-27-9.

FACHINELLI, Hana. *Sociální politika v EU*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2013. ISBN 978-80-248-2202-0.

GIDDENS, Anthony. *Sociology, 6th edition*. USA: Polity Press, 2009. ISBN: 13-978-0-7456-4357-1.

CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN: 978-80-7380-374-2.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Oeconomica, 2015. ISBN: 978-80-345-2096-4.

KELLER Jan. *Exclusion as a Social Problem and Methodological Issue*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2014. ISBN 978-80-7464-552-2.

KLIKOVÁ, Christiana, Igor KOTLÁN a kol. *Hospodářská a sociální politika, 5. vydání*. Ostrava: Vysoká škola sociálně správní, 2019. ISBN: 978-80-87291-23-8.

KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika, 6. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN: 978-80-7478-921-2.

MALÝ, Jiří. *Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států*. Brno: Newton Collage a.s., 2011. ISBN: 978-80-904281-6-4

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN: 80-85850-61-3.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT: *Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě. ET 2020*. Praha: MŠMT, odbor pro záležitosti EU, 2010. ISBN: 978-80-254-6941-5.

SIROVÁTKA, Tomáš, Petr MAREŠ, Jiří VEČERNÍK a Martin ZELENÝ. *Monitorování chudoby v české republice: úvodní studie*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, výzkumné centrum Brno, 2002. ISBN: 80-238-9788-8.

ŠTANGOVÁ, Věra. Rovné zacházení a zákaz diskriminace v pracovním právu. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. ISBN: 978-80-7380-277-6.

TICHÁ, Michaela. *Česká ekonomika na prahu 21. století v kontextu společenského rozvoje, 2. aktualizované vydání*. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2015. ISBN: 978-80-248-3821-2.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál s.r.o., 2010. ISBN: 978-80-7367-680-3.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál s.r.o., 2011. ISBN: 978-80-7367-868-5.

TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální právo české republiky*. Praha: Linde Praha, a.s., 2014. ISBN: 978-80-7201938-0.

VEČERNÍK, Jiří a Martina MYSÍKOVÁ. *Chudoba v České republice. Kritický pohled na evropské ukazatele*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., 2015. ISBN: 978-80-7330-283-2.

Internetové zdroje

CENTRUM PRO ZJIŠŤOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VZDĚLÁVÁNÍ: CERMAT. [online]. ČSÚ [6.4.2020]. Dostupné z: https://data.cermat.cz/files/files/Krajsky-pohled/MZ15-19_KRAJSKE_VYSLEDKY_web_final.pdf

DESTATIS STATISTISCHES BUNDESAMT. *Statistisches Jahrbuch. Deutschland und Internationales (2018)* [online]. Destatis Statistisches Bundesamt [21.4.2020]. Dostupný z: https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Jahrbuch/statistisches-jahrbuch-2018-dl.pdf?__blob=publicationFile

ČADA Karel. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. GAC spol s r.o., 2015. Dostupný z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Dávky pomoci v hmotné nouzi a příspěvek na péči (2019)* 2020a [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domov?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fc%2Fportal%2Flayout%3Fp_1_id%3D20137706%26p_v_1_s_g_id%3D0&_3_keywords=hmotn%C3%A1+no+uze&_3_groupId=0

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Základní charakteristiky ekonomického postavení obyvatelstva ve věku 15 a více let (2020)* 2020b [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=ZAM01-B&skupId=426&katalog=30853&pvo=ZAM01-B&str=v467&u=v413__VUZEMI__97__19

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Věk, vzdělání a specifické skupiny nezaměstnaných.* (2020) 2020d [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=ZAM08-A&sp=A&skupId=748&pvokc=&katalog=30853&z=T>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Podíl nezaměstnaných osob, pracovní místa v evidenci úřadu práce (2020)* 2020e [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=ZAM09&z=T&f=TABULKA&katalog=30853&str=v170&c=v3~3__RP2018

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Struktura uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce – podle vzdělání, věku a délky nezaměstnanosti.* (2020) 2020f [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=ZAM10&z=T&f=TABULKA&sp=A&katalog=30853&str=v172&c=v3~3__RP2018&v=v166__null__null__null&u=v175__VUZEMI__100__3018

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Vzdělání.* (2020) 2020g [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/91606479/2501321902.pdf/6bc612bf-da57-4b55-a0d9-6c7b2c5b0a89?version=1.2>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Vzdělávání – celkový přehled.* (2020) 2020h [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=30848&pvo=VZD01&&str=v62&kodjaz=203>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Vzdělávání:* (2020) 2020i [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/91606479/2501321902.pdf/6bc612bf-da57-4b55-a0d9-6c7b2c5b0a89?version=1.2>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Veřejná databáze. Zaměstnanost, nezaměstnanost – územní srovnání (2020)* 2020j [online]. ČSÚ [26.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/27-uzemni-srovnani-7uhn9i9ett>

EUROSTAT. EUROSTAT: *Europa 2020 indicators (2020)* 2020 [online]. Eurostat [28.3.2020]. Dostupné z: <https://www.ec.europa.eu/eurostat/data/database>

EUROSTAT: Eurostat: *Participation in early childhood education by sex. (2020)* 2020a [online]. Eurostat [8.3.2020]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_30/default/table?lang=en

EVROPSKÁ KOMISE: *Monitorovací zpráva občanské společnosti o implementaci národní strategie romské integrace v České republice (2018)* [online]. Evropská komise: [20.4.2020]. Dostupný z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/51003529-b1ac-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-cs/format-PDF>

KŘEŠŤANSKÁ REVUE. Křesťanská revue: *O příčinách chudoby (2019)* [online]. Křesťanská revue [22.9.2019]. Dostupný z: <http://www.krestanskarevue.cz/O-pricinach-chudoby.html>

MAREŠ, Petr a SIROVÁTKA TOMÁŠ. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis/ Czech Sociological Review 44 (2008) 2. Dostupný z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/6112>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. MPSV: *Strategie sociálního začleňování 2014-2020 (2019)* 2020a [online]. MPSV [29.12.2019]. Dostupný z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/19477/Strategie_CZ.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. MPSV: *Dávky pomoci v hmotné nouzi (2019)* 2020b [online]. MPSV [1.1.2020]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/cs/5#d>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. MPSV: *Zprávy o plnění opatření Strategie sociálního začleňování (2020)* 2020 [online]. MPSV [1.1.2020]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2014-2020>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT: *Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávání v české republice (2020)* 2020a [online]. MŠMT [23.3.2020]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyrocnizpravy-o-stavu-a-rozvoji-vzdelavani-v-ceske-1>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT: *Absolventi – cizinci, podle vysoké školy/fakulty (2020)* 2020b [online]. MŠMT [23.3.2020]. Dostupný z: https://dsia.msmt.cz/vystupy/vu_vs_f4.html

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. NÚV: *Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii – 2017/18 (2018)* [online].

NÚV: [3.4.2020]. Dostupný z:

<https://www.infoabsolvent.cz/Hledani?m=1&q=V%C3%9DVOJ%20VZD%C4%9ALANOSTN%C3%8D%20A%20OBOROV%C3%89>

SOCIÁLNÍ DOKTRÍNA. *Sociální doktrína (2019)* [online]. Sociální doktrína [22.9.2019].

Dostupný z: http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/soc_dokt.htm

TESSEA.TÉMATICKÁ SÍŤ PRO SOCIÁLNÍ EKONOMIKU: *Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018 (2018)* [online]. TESSEA, z.s. [22.4.2020]. Dostupný z:

http://www.tessea.cz/images/pdf/ZPRAVA_O_STAVU_SOC_PODNIKANI_2018.pdf

Ostatní zdroje

Sborník přednášek ze XIV. konference Společnosti sociálních pracovníků České republiky: Sociální vyloučení a chudoba: Brno, 16. a 17. října 2003. Editor Věra NOVOTNÁ. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004. ISBN 80-86552-92-6.

Zákony a nařízení vlády

Zákon č. 2 ze dne 28.3.1997 o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka listin České republiky*. 1997, částka 16, s. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48>

Zákon č. 48 ze dne 28.3.1997 o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka listin České republiky*. 1997, částka 16, s. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48>

Zákon č. 111 ze dne 31.3.2006 o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka listin České republiky*. 2006, částka 37, s. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>.

Zákon č. 187 ze dne 21.dubna 2006 zákoník práce. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2006, částka 84, s. 3146. Dostupný také z: www.tzb-info.cz/pravni-predpisy/zakon-c-262-2006-sb-zakonik-prace.

Zákon č. 363 ze dne 17. prosince 2019 kterým se mění zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2019, částka 152, s. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-363>

Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
EU-SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
HDP	Hrubý domácí produkt
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NÚV	Národní ústav pro vzdělávání
PISA	Programme for International Student Assessment
SVP	Speciální vzdělávací potřeba/y
ÚP ČR	Úřad práce České republiky

Seznam tabulek a grafů

Graf 3. 1 Osoby ohrožené chudobou a sociálním vyloučením podle různých ukazatelů (v %)	32
Graf 3. 2 Míra rizika chudoby zaměstnaných osob podle pohlaví (v %)	35
Graf 3. 3 Míra dlouhodobé nezaměstnanosti podle pohlaví (v %)	36
Graf 3. 4 Počet nezaměstnaných osob ve věkové kategorii 55 a více let (v tis. osob)	38
Graf 3. 5 Podíl nezaměstnaných lidí ve věku 15 až 24 let (v %)	39
Graf 3. 6 Počet uchazečů o zaměstnání vedených na Úřadu práce v letech 2014-2018 (v osob)	39
Graf 3. 7 Podíl dětí ve věku čtyř a více let, kteří byli účastni na předškolním vzdělávání (v %)	43
Graf 3. 8 Neúspěšnost maturitních zkoušek v letech 2014 - 2018	45
Graf 3. 9 Podíl osob ve věku 15 a více let s vysokoškolským vzděláním (v %)	47
Graf 3. 10 Počet studentů, s cizí státní příslušností (v osob)	47
Graf 4. 1 Vývoj počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením (v tis.osob)	49
Graf 4. 2 Míra nezaměstnanosti ve věku 20 až 64 let (v %)	52
Graf 4. 3 Míra zaměstnanosti žen (v %)	54
Graf 4. 4 Míra zaměstnanosti osob ve věku 55 až 64 let (v %)	55
Graf 4. 5 Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 až 24 let (v %)	57
Graf 4. 6 Míra nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací (v %)	58
Graf 4. 7 Podíl žáků, kteří předčasně opouští vzdělávací systém (v %)	60
Graf 4. 8 Podíl osob ve věku 30 až 34 let s terciálním vzděláním (v %)	62
Obrázek 3. 1 Míra dlouhodobé nezaměstnanosti v letech 2014 a 201 podle krajů (v %)	36
Obrázek 3. 2 Mezikrajské srovnání dlouhodobé nezaměstnanosti s podílem osob, žijících v sociálně vyloučených lokalitách (v %)	37
Obrázek 3. 3 Absolutní neúspěšnost maturitních zkoušek v roce 2018, mezikrajské srovnání (v %)	46
Obrázek 4. 1 Podíl nezaměstnaných osob v letech 2014 a 2018 (v %)	53
Obrázek 4. 2 Počet nezaměstnaných osob se základním a nižším vzděláním v letech 2014 a 2018 (v tis. osob)	58
Tabulka 2. 1 Pilíře sociálního zabezpečení	21
Tabulka 3. 1 Míra ohrožení chudobou dle věkových kategorií (v %)	31
Tabulka 3. 2 Míra ohrožení chudobou dle složení domácnosti (v %)	31
Tabulka 3. 3 Vývoj výdajů dávek pomoci v hmotné nouzi	33
Tabulka 3. 4 Počet ekonomicky aktivních osob ve věku 15 a více let (v tis. osob)	34
Tabulka 3. 5 Počet dlouhodobě nezaměstnaných osob vedených na ÚP ČR (v osob)	40
Tabulka 3. 6 Vzdělanostní struktura obyvatel ve věku 15 a více let (v %)	42
Tabulka 3. 7 Počet školských zařízení a počty jejich žáků dle druhu vzdělávání	43

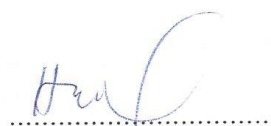
Tabulka 3. 8 Předčasně ukončené základní vzdělání	44
Tabulka 3. 9 Počet akcí a zúčastněných v rámci podcíle 1.1	2
Tabulka 3. 10 Počet individuálních plánů rehabilitace	2
Tabulka 3. 11 Výše poskytnuté dotace na terapeutické dílny a jejich počet	3
Tabulka 3. 12 Vývoj počtu asistentů pedagoga v letech 2014-2019	5
Tabulka 3. 13 Poskytnuté dotace na primární prevenci v letech 2014-2018.....	5
Tabulka 3. 14 Počty žáků, škol a výše dotace podporující dokončení vzdělání.....	6
Tabulka 4. 1 Shrnutí plnění vybraných národních cílů	48
Tabulka 4. 2 Počet a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v letech 2014-2018.....	50

Prohlášení

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25.4.2020

Veronika Halfarová

Seznam příloh

Příloha 1 – Cíl 1 a jeho podcíle

Příloha 2 – Cíl 2 a jeho podcíle

Příloha 3 – Příklady jednotlivých výsledků v rámci podcílů Strategie sociálního začleňování pro oblast zaměstnanost-nezaměstnanost

Příloha 4 – Příklady jednotlivých výsledků v rámci podcílů Strategie sociálního začleňování pro oblast vzdělávání

Příloha 1

Cíl 1 a jeho podcíle

Cíl 1: Vytvoření takových podmínek pro osoby sociálně vyloučené nebo takto ohrožené, aby vstoupily a udržely se na trhu práce	
Podcíl: 1.1	Zabezpečení poradenských, podpůrných a motivačních služeb, vytváření programů (personální, technické, metodické a motivační) se zapojením nestátních neziskových organizací, které poradenské služby poskytují.
Podcíl: 1.2	Zajištění adekvátního množství zaměstnanců úřadů práce (ÚP ČR), kteří zprostředkovávají zaměstnání a poradenské služby.
Podcíl: 1.3	Zabezpečení lepší komunikace mezi ÚP a potencionálním zaměstnavatelem.
Podcíl: 1.4	Podporování programů týkajících se pracovní a sociální rehabilitace.
Podcíl: 1.5	Vzájemná spolupráce aktérů služeb zaměstnanosti (ÚP ČR, NNO, zaměstnavatel), zajištění aktivit, které podporují vstup a udržení se na trhu práce na místní úrovni.
Podcíl: 1.6	Regionální zaměřování programů zaměstnanosti, které je možné ihned nasadit v sociálně vyloučených lokalitách.
Podcíl: 1.7	Zprostředkovávání krátkodobých pracovních příležitostí, prověřování dluhové a příjmové situace uchazečů o zaměstnání, správné nastavení mzdy, které motivuje uchazeče k zaměstnání, dotování pracovních míst.
Podcíl: 1.8	Profilování jednotlivých uchazečů
Podcíl: 1.9	Návaznost opatření aktivní politiky zaměstnanosti – prostupné zaměstnávání
Podcíl: 1.10	Tvorba lokálních sítí zaměstnanosti a zapojení všech aktérů (zaměstnavatelé, neziskový sektor a územní veřejné správy).
Podcíl: 1.11	Prosazování společensky zodpovědného zadávání veřejných zakázek a zapojování státních podniků k vytváření pracovních míst.
Podcíl: 1.12	Rozvíjení Age managementu, který přispívá k zaměstnávání osob starších 50 let na základě demografických předpovědí.
Podcíl: 1.13	Podporování sociálního podnikání.
Podcíl: 1.14	Systémová podpora přístupu osob k mikrofinancování.
Podcíl: 1.15	Rozvíjení sociálně aktivizačních služeb.
Podcíl: 1.16	Case management – rozvoj sociální práce ve službách zaměstnanosti.
Podcíl: 1.17	Rozvoj sociálně terapeutických dílen.

Zdroj: MPSV, 2019a, vlastní zpracování.

Příloha 2

Příklady jednotlivých výsledků v rámci podcílů Strategie sociálního začleňování pro oblast zaměstnanost-nezaměstnanost

Počet pořádaných akcí a počty zúčastněných dle Podcíle 1.1 jsou znázorněny v Tabulce 3.1, kde lze vidět každoroční růst finančních prostředků na tyto aktivity (mimo rok 2014).

Tabulka 3. 9 Počet akcí a zúčastněných v rámci podcíle 1.1

	2014	2015	2016	2017
celkový počet akcí	15 195	14 429	14 768	16 200
počet účastníků (v tis. osob)	401	383	376	346

Zdroj: MPSV, 2020. Vlastní zpracování.

Počet individuálních plánů rehabilitace (Podcíl 1.4) je vidět v Tabulce 3.2, kde v roce 2016 byl nárůst těchto rehabilitací o 104,4 % a v roce 2017 o 29,6 %. Rok 2018 již tak úspěšný nebyl a oproti předcházejícímu roku je pokles o 31,2 %.

Tabulka 3. 10 Počet individuálních plánů rehabilitace

2015	2016	2017	2018
159	325	420	295

Zdroj: MPSV, 2020. Vlastní zpracování.

V rámci Podcíle 1.5 bylo v roce 2014 bylo uskutečněno 1862 kontaktů se zaměstnavateli. Na základě projektu a vzájemné komunikace aktérů bylo vytvořeno 4 270 volných pracovních míst. Na tyto místa bylo umístěno 2 203 nezaměstnaných z toho 356 po rekvalifikaci. Nejlepší úspěšnost byla v Moravskoslezském kraji. V tomtéž roce bylo poskytnuto 34 143 rekvalifikačních kurzů, úspěšnost kurzů byla 78 % (26 481 osob), z celkového počtu rekvalifikací bylo 37 % (9 765 osob) uchazečů uplatněno na trhu práce.

ÚP ČR spolu se státním podnikem Lesy ČR (Podcíl 1.7 a 1.11) vytvořili v roce 2015 267 sezonních míst (celkové náklady na tato místa 32 mil. Kč, příspěvky od úřadu práce byly ve výši 12 mil. Kč). O rok později bylo vytvořeno 290 pracovních míst s náklady 44 mil. Kč a s příspěvkem od úřadu práce ve výši 18,5 mil. Kč.

Podcíl 1.17: Vývoj poskytnuté dotace na terapeutické dílny a jejich počet je uveden v Tabulce 3.4. Za posledních 5 let se počet terapeutických dílen a dotace zvýšili téměř dvojnásobně.

Tabulka 3. 11 Výše poskytnuté dotace na terapeutické dílny a jejich počet

	2014	2015	2016	2017	2018
výše dotace na podporu (v mil. Kč)	79	135	140	114	160
počet terapeutických dílen	89	138	150	156	159

Zdroj: MPSV, 2020. Vlastní zpracování.

Příloha 3

Cíl 2 a jeho podcíle

Cíl 2: Podpora a rovný přístup ke vzdělání pro všechny	
Podcíl 2.1	Zajištění materiálních, personálních, technických a finančních podmínek pro děti, žáky a studenty ve školách.
Podcíl 2.2	Poradenský systém – rozvoj a kvalita.
Podcíl 2.3	Mimoškolní aktivity k podpoře rovného přístupu ke vzdělání.
Podcíl 2.4	Minimalizace rizik, které jsou spojeny s nežádoucími jevy.
Podcíl 2.5	Tvorba místních strategií vzdělávací soustavy.
Podcíl 2.6	Aktivizační, poradenské a intervenční služby. .
Podcíl 2.7	Služby podporující dokončení vzdělání.
Podcíl 2.8	Školy, rodiny, sociální služby, orgány sociální právní ochrany dětí – vzájemná spolupráce a propojení.

Zdroj: MPSV, 2019a, vlastní zpracování.

Příloha 4

Podcíl 2.1: V Tabulce 3.12 lze vidět vývoj počtů asistentů pedagoga v jednotlivých letech. Počet asistentů se od školního roku 2014/2015 zvýšil téměř třikrát. Což ukazuje na úspěšnost inkluze. Nicméně pozitivní vliv na začleňování si žádá i negativní dopady na státní rozpočet – každoroční navyšování výdajů na asistenty. Např. v roce 2016 byly výdaje na asistenta pedagoga ve výši 266,5 mil Kč

Tabulka 3. 12 Vývoj počtu asistentů pedagoga v letech 2014-2019

2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
8 873	10 382	13 299	17 725	21 039

Zdroj: MPSV, 2020. Vlastní zpracování.

Podcíl 2.4: Minimalizace rizik, které jsou spojeny s nežádoucími jevy. Mezi tyto programy lze zařadit prevence v oblasti kriminality, protidrogová opatření, zaměřena na děti a mládež, rodiče nepedagogické pracovníky škol. Organizátory programů jsou NNO, vysoké školy, školská zařízení a ostatní instituce, zabývající se primární prevencí. Mezi další programy patří prevence obezity, první pomoc, správné stravovací návyky, hygienické a dentální návyky, povinná dopravní výchovy aj. V Tabulce 3.13 je vývoj dotací na primární prevenci. V průměru se tyto dotace pohybují kolem 21 mil. Kč.

Tabulka 3. 13 Poskytnuté dotace na primární prevenci v letech 2014-2018

	počet podpořených dotací	výše dotace v mil. Kč
2014	160	19,553
2015	164	19,257
2016	191	19,999
2017	290	30,196
2018	90	19,999

Zdroj: MPSV, 2020. Vlastní zpracování.

Podcíl 2.7: Služby podporující dokončení vzdělání. Programy jsou zaměřeny na žáky, studenty i rodiče k podpoře dokončení vzdělání. Programy se zaměřují převážně na romské studenty vyšších odborných škol a konzervatoří. Dotace jsou poskytovány na školné, stravné, příspěvek na dopravu, ubytování a školní potřeby a je rozdělena na dvě období (I. období –

leden až červen, II. Období – září až prosinec daného roku). V Tabulce 3.14 je výčet počtu podporovaných žáků a studentů a výše poskytnuté dotace v letech 2016-2018.

Tabulka 3. 14 Počty žáků, škol a výše dotace podporující dokončení vzdělání

		počet žáků	počet škol	dotace
2016	I. období	688	134	3,8 mil. Kč
	II. období	724	132	3,7 mil. Kč
2017	I. období	736	115	3,9 mil. Kč
	II. období	686	115	3,4 mil. Kč
2018	I. období	709	102	3,6 mil. Kč
	II. období	443	84	2,2 mil. Kč

Zdroj: MPSV, 2020. Vlastní zpracování.